

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดศรีสโมสร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดที่จะนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

1. บริบทโรงเรียนวัดศรีสโมสร
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือโรงเรียน
5. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทโรงเรียนวัดศรีสโมสร

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนวัดศรีสโมสร หมู่ที่ 1 ตำบลกุดจอก อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท รหัสไปรษณีย์ 17120 ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท เปิดสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีเนื้อที่ 4 ไร่ 2 งาน มีพื้นที่บริการ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 6 ตำบลกุดจอก และหมู่ที่ 2 ตำบลสะพานหิน อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท สภาพชุมชนโดยรวมและบริบทของโรงเรียนมีลักษณะชนบท ยากจน อยู่อาศัยรวมกันเป็นหมู่บ้านมีประชากรประมาณ 500 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ วัดศรีสโมสร ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยตำบลกุดจอก โรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพัฒนาอาชีพและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดจอก โดยอาชีพหลักของชุมชน คือ ทำนาเนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มสามารถประกอบอาชีพทำนาได้ปีละ 1 ครั้งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ รำกลองยาว รดน้ำผู้สูงอายุ (วันสงกรานต์) วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา งานบวช ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 90 ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ร้อยละ 100 นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อปี 20,000 บาท มีแหล่งเรียนรู้อื่นท้องถิ่น

หลายแห่ง เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน วัดศรีสมเฐียร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดจอก ชุมชนทอผ้าพื้นบ้าน รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ และรวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ศิลปะการแสดงพื้นเมือง การจักสานไม้ไผ่ การสานทางมะพร้าว การทำอาหารคาวหวานพื้นเมือง สมุนไพรและแพทย์แผนไทย โรงเรียนวัดศรีสมเฐียรได้รับความอนุเคราะห์การสนับสนุนและความร่วมมืออย่างดียิ่งจากผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในชุมชนในด้านของปัจจัยเสี่ยงด้านสถานบันเทิงและสิ่งเสพติด ในหมู่บ้านกุดจอกและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นสถานที่ปลอดยาเสพติด โรงเรียนจึงไม่มีปัญหาสิ่งเสพติดในสถานศึกษา แต่มีข้อจำกัดของโรงเรียน คือ ในการขยายพื้นที่หรือสิ่งก่อสร้างที่อาคารหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการปรับปรุงทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนจึงทำได้น้อย อีกทั้งโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตทางทิศเหนือของตำบล ทั้งที่เป็นโรงเรียนเดียวของตำบล ทำให้นักเรียนในเขตบริการบางส่วน ไม่ได้มาเข้าเรียนเนื่องจากระยะทางไกลทำให้การบริการเด็กในเขตบริการไม่ครอบคลุมเพียงพอในบางส่วน

ประวัติ

เริ่มแรกโรงเรียนอาศัยศาลาการเปรียญของวัดศรีสมเฐียร เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนโดยมีสมภารของวัด หรือพระที่มีความรู้อบรมสั่งสอน ต่อมาเมื่อครูประจำการสอน จนถึงวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2465 ได้รับอนุญาตเปิดโรงเรียนประชาบาลในสมัย นายเขียน เอี่ยมละออ เป็นศึกษาธิการอำเภอ นายอู่ พานิชกุล เป็นครูใหญ่คนแรก โรงเรียนวัดศรีสมเฐียร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 4 ไร่ 2 งาน และได้แยกเป็นเอกเทศจากวัด โดยมีเจ้าอาวาส กำนัน ประชาชน และคณะครูได้ร่วมกันหาทุนก่อสร้างอาคารเรียนถาวรขึ้น 1 หลัง

1 เมษายน 2494 ได้งบประมาณสร้างอาคารฝึกงาน 1 หลัง จึงเปิดเรียนในระดับมัธยมต้น ม.1 - ม.3 ใช้ชื่อว่าโรงเรียนสามัญวัดสิงห์ มีครูใหญ่คนเดียวกับโรงเรียนประชาบาล

พ.ศ. 2507 สร้างอาคารเรียน แบบ 081 1 หลัง 3 ห้องเรียน ราคา 120,000 บาท

พ.ศ. 2510 สร้างส้วมแบบ 401 จำนวน 5 ที่ ราคา 12,000 บาท

พ.ศ. 2520 สร้างอาคารเรียน แบบ 081 1 ห้อง กับ 1 มุข

พ.ศ. 2525 สร้างอาคารอเนกประสงค์ แบบ สปช.203 1 หลัง

พ.ศ. 2550 ได้รับงบประมาณสร้างสนามวอลเลย์บอล เป็นเงิน 65,000 บาท

พ.ศ. 2551 ได้รับงบประมาณ เป็นเงิน 271,200 บาทโดยซ่อมแซมอาคารเรียนแบบ 008

พ.ศ. 2556 ได้รับเงินบริจาคสร้างห้องสมุด 1 หลัง

พ.ศ. 2558 รั้ออาคารเรียนโรงเรียนบ้านหนองขนาท นำวัสดุสร้างอาคารอนุบาลแบบชนบท จำนวน 3 หลัง เป็นงบบริจาค จำนวน 180,000 บาท

พ.ศ. 2559 ได้รับบริจาคเครื่องคอมพิวเตอร์จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม จำนวน 15 เครื่องได้รับการอุดหนุนงบประมาณ 80,000 บาท จากองค์การบริหารส่วนตำบลกุดจอก เพื่อจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน 6 เครื่อง

พ.ศ. 2550 รื้อย้ายอาคารห้องประชุมและบ้านพักครู โรงเรียนบ้านหนองขาม มาสร้างห้องประชุมโดยงบบริจาค จำนวน 80,000 บาท

พ.ศ. 2551 ได้รับการอุดหนุนงบประมาณ 40,000 บาท จากองค์การบริหารส่วนตำบลกุดจอก เพื่อจัดซื้อสื่อครุภัณฑ์ ห้องสมุดโรงเรียน

พ.ศ. 2552 ได้รับการอุดหนุน จากองค์การบริหารส่วนตำบลกุดจอก โครงการทัศนศึกษา แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่เป็นเงิน 30,000 บาท

พ.ศ. 2555 ได้รับการอุดหนุน จากองค์การบริหารส่วนตำบลกุดจอก โครงการทัศนศึกษา แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่เป็นเงิน 30,000 บาท

จำนวนบุคลากร

ผู้บริหาร 1 คน ครูผู้สอน 8 คน เจ้าหน้าที่อื่นๆ 3 คน

ข้อมูลนักเรียน

จำนวนนักเรียนปีการศึกษา 2561 รวม 226 คน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

ความหมายของการประเมิน

มีนักประเมินหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ ดังนี้

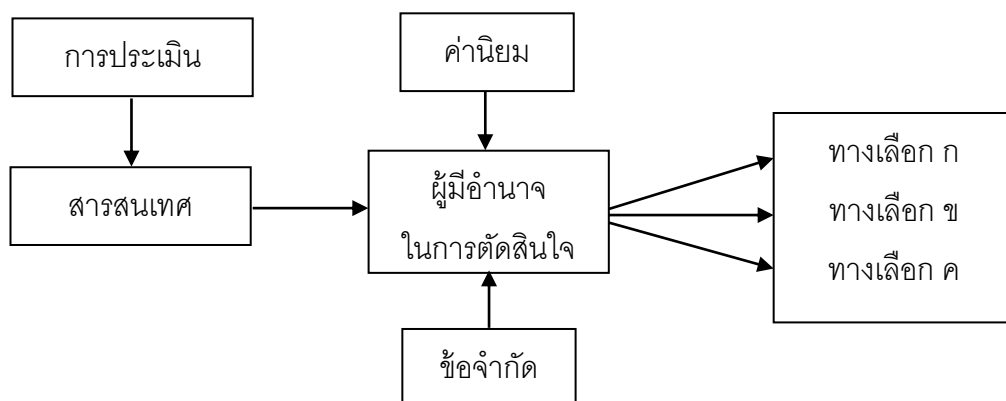
ราชบัณฑิตสถาน (2552: 664) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง การประมาณค่าหรือราคาเท่าที่ควรจะเป็น เช่น ประเมินราคาและได้ให้ความหมายของการประเมินผล หมายถึง การพิจารณาและวัดค่าของกิจการใดๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น การประเมินผลการสัมมนาประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปีของบริษัท วัดค่าหรือผลก้าวหน้าการศึกษา เช่น การสอบไล่เป็นวิธีประเมินผลการศึกษาวิธีหนึ่ง

สมคิด พรหมจ้อย (2552: 27-28) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ว่ามีมากน้อยเพียงใด เป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการ กล่าวคือ โครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้วได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2554ก: 20-21) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการใช้ดุลยพินิจและหรือค่านิยมและข้อจำกัดต่างๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้และในการประเมินค่าสิ่งใดก็ตามจะต้องประกอบด้วย ส่วนประกอบการ (Performance) ที่ได้จากการวัด กับการตัดสินคุณค่าของส่วนประกอบการนั้น โดยการเปรียบเทียบส่วนประกอบการที่ได้จากการวัดกับเกณฑ์การประเมินองค์ประกอบของการประเมินเขียนแสดงในรูปสมการ ดังนี้

$$\begin{array}{ccccc} \text{การประเมิน} & = & \text{การวัด} & + & \text{การตัดสินใจ} \\ \text{(Evaluation)} & & \text{(Measurement)} & & \text{(Judgment)} \end{array}$$

การประเมินเป็นกระบวนการที่มุ่งตอบคำถาม How good? เพราะก่อให้เกิดสารสนเทศ (Information) เพื่อช่วยในการเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แสดงแผนภาพที่ 2.1 ดังนี้

แผนภาพที่ 2.1 กระบวนการประเมิน

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2554ก: 20-21)

และได้สรุปความหมายและตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับเกณฑ์การวิจัยประเมินผลไว้ ดังนี้ ความหมายและตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับเกณฑ์การวิจัยประเมินผลทั้ง 5 เกณฑ์ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 เกณฑ์การวิจัยประเมินผล

เกณฑ์การวิจัย ประเมินผล	ความหมาย	ตัวอย่างคำถาม
1. ประสิทธิภาพ	เปรียบเทียบผลลัพธ์และผลกระทบของนโยบาย/แผนงาน/โครงการกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	นโยบาย/แผนงาน/โครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่
2. ประสิทธิภาพ	เปรียบเทียบปัจจัยนำเข้ากับผลลัพธ์ผลกระทบของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ	การปฏิบัติตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการสิ้นเปลืองทรัพยากรเพียงใด
3. ความพอใจ	เปรียบเทียบผลลัพธ์และผลกระทบของนโยบาย/แผนงาน/โครงการกับความต้องการทั้งหมดของสังคม (หรือขอบเขตของทั้งหมดของปัญหา)	นโยบาย/แผนงาน/โครงการสามารถตอบสนองความต้องการทั้งหมดของสังคมได้หรือไม่เพียงใด
4. ความเสมอภาค	เปรียบเทียบโอกาสที่จะได้รับบริการสาธารณสุขตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการมีความเท่าเทียมกันสำหรับประชาชนทุกกลุ่มทุกพวกหรือไม่	- ใครบ้างที่มีโอกาสหรือไม่มีโอกาสได้รับผลลัพธ์และผลกระทบตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ - ใครบ้างที่ทราบหรือไม่ทราบเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ
5. ความเป็นธรรม	เปรียบเทียบว่าประชาชนผู้เสียเปรียบในสังคมได้รับผลลัพธ์และผลกระทบของนโยบาย/แผนงานโครงการในสัดส่วนเช่นใด เมื่อพิจารณาร่วมกับประชาชนผู้ได้เปรียบในสังคม	- นโยบาย/แผนงาน/โครงการถูกกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับผู้ได้เปรียบหรือผู้เสียเปรียบในสังคมเป็นสำคัญ - นโยบาย/แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการอยู่นั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนโดยส่วนรวมหรือเฉพาะต่อกลุ่มผลประโยชน์ส่วนน้อย

เพชรวิดี จงประดับเกียรติ (2561: ออนไลน์) กล่าวไว้ว่า การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการ ในการตัดสินคุณค่าให้กับสิ่งต่างๆ โดยนำผลที่ได้จากการวัดมาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วทำการพิจารณาตัดสินว่าสิ่งนั้นมีคุณภาพในระดับใด เช่น ดี พอใช้ ไม่ดี

Mehrens and Lehmann (1978: 16) ให้นิยามการประเมินว่า เป็นการวางแผนการรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลสำหรับเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ

Scriven, M. (1967) อธิบายว่า การประเมินผล เป็นการตัดสินคุณค่าของบางสิ่งบางอย่าง

Rossi, P. H. and Freeman, H. E. (1982: 16) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยทางสังคมศาสตร์อย่างเป็นระบบ เพื่อประเมินกรอบความคิด รูปแบบการดำเนินงาน และประโยชน์ของแผนงานในการแทรกแซงทางสังคม กล่าวคือ การวิจัยประเมินผลเกี่ยวกับการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อวินิจฉัย และปรับปรุงวางแผนประสิทธิผล และประสิทธิภาพของแผนงาน

Good V. C. (1973) กล่าวว่า การประเมินผล คือการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจริง กับผลที่คาดว่าจะได้รับว่ามีความแตกต่างเพียงใด

Robbins S. P. (1973) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการของการดูแล และติดตาม เพื่อที่จะดูว่าองค์กรหรือหน่วยงานได้รับและใช้ทรัพยากรเพื่อการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพียงใด

จากความหมายของการประเมินผล สรุปได้ว่า การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การประเมินผลจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผน และการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ การประเมินผลจะเกี่ยวข้องกับ การวัด ซึ่งจะต้องมีเกณฑ์การเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการเปรียบเทียบกับเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์ และอาศัยการตัดสินที่มีคุณธรรม

ความหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารโครงการ การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่ให้ข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้ทราบข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อยของโครงการและทราบว่าโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายเพียงใดและช่วยให้ข้อมูลที่เป็นจำเป็นสำหรับการนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการได้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

Mavin C Alkin (อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย , 2542 : 42) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการ

Cronbach (อ้างถึงใน สุวิมล ตีรภานนท์, 2543: 2) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่าเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการเพื่อใช้ข้อมูลเหล่านั้นตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น

Worthen & Sander (อ้างถึงใน สุวิมล ตีรภานนท์, 2543: 3) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า เป็นการพิจารณาคูณค่าของสิ่งหนึ่งๆ ประกอบด้วยการจัดหาสารสนเทศเพื่อตัดสินใจคุณค่าของแผนงาน ผลผลิต กระบวนการ หรือการบรรลุวัตถุประสงค์หรือการพิจารณาค่าศักยภาพของทางเลือกต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

สุวิมล ตีรภานนท์ (2544: 9-15) ได้สรุปความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินเป็นการสร้างสารสนเทศที่ถูกต้อง ชัดเจน และเพียงพอแก่ผู้ใช้ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเป็นการดำเนินงานที่ต้องทำควบคู่ไปกับการดำเนินแผนงานหรือโครงสร้าง ทั้งนี้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ทันเวลาต่อการปรับปรุง การประเมินเป็นสิ่งที่ควรทำควบคู่ไปกับการดำเนินโครงการ นับตั้งแต่การเลือกโครงการ การวางแผนโครงการ การดำเนินงานตามโครงการ จนถึงการประเมินผลสุดท้ายของโครงการ ชนิดของการประเมินโครงการแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาการประเมิน ดังนี้

Needs Assessment หมายถึง การประเมินความต้องการขององค์กรหรือกลุ่มสังคม เพื่อนำมาทำนโยบายแผนงานหรือโครงการใดๆ เป็นการประเมินก่อนเริ่มทำแผนหรือโครงการ

Feasibility Study หมายถึง การประเมินเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของทางเลือก เพื่อนำมาจัดทำเป็นนโยบายแผนงานหรือโครงการใดๆ นิยมประเมิน 6 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านการบริหาร ด้านเทคนิค และด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการพิจารณาว่าโครงการหรือแผนงานที่จัดทำขึ้นมีผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่

จะเห็นได้ว่าการประเมินโครงการไม่ว่าด้านใดๆ ก็ตาม มีองค์ประกอบของการประเมิน คือ สิ่งที่จะประเมิน ได้แก่ นโยบาย แผนงาน โครงการ องค์กร วัสดุอุปกรณ์

1. ผู้ใช้ผลการประเมิน ได้แก่ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ดำเนินโครงการ
2. ผู้ประเมินซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลที่อยู่ในโครงการหรืออยู่นอกโครงการ
3. วิธีดำเนินการประเมินหรือกระบวนการประเมิน

ประชุม รอดประเสริฐ (2545 : 73) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ และพิจารณาบ้างชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นๆ อย่างมีระบบ แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นเพื่อดำเนินการต่อไปหรือยุติการดำเนินโครงการนั้น

กัมพล ผลพุกษา (2545 : 26) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการแล้วพิจารณาตัดสินว่าโครงการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ระดับใด

สุนี หงส์วิเศษ (2546 : 28) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการ หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบคุณค่าของสิ่งที่ต้องการจัดเพื่อพิจารณาจุดเด่นจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างมีระบบ แล้วนำมาตัดสินคุณค่าโดยเปรียบเทียบตามโครงการเพื่อนำผลเหล่านั้นมาตอบคำถามต่างๆ ให้ผู้บริหารทราบ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2547 : 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า คือ การตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อีกนัยหนึ่งการประเมินเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งสารสนเทศสำหรับตัดสินคุณค่าของโปรแกรมการศึกษาหรือทางเลือกต่างๆ ที่ออกแบบให้นำไปปฏิบัติ ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย จุดเน้นของการประเมินคือการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้สารสนเทศเพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ผลการประเมินมีความเฉพาะสูงมาก ซึ่งแตกต่างกับผลการวิจัยที่มีความเป็นสากลสูง

สุนีรัตน์ จันทรรัก (2555 : ออนไลน์) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการ (Project Evaluation) เป็นคำที่มาจากการประเมินผล (Evaluation) กับคำว่าโครงการ (Project) หมายความว่า เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์บางประการ โดยที่ผู้จัดทำโครงการมุ่งหวังว่าเมื่อทำกิจกรรมนั้นตามหลักเกณฑ์หรือขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้แล้วจะบรรลุวัตถุประสงค์บางประการ หรือหลายประการที่ตั้งไว้ หากมีกฎเกณฑ์ ขั้นตอน หรือกระบวนการที่ดำเนินการแตกต่างกันก็อาจได้ผลลัพธ์ออกมาไม่เหมือนกัน

อัญชลี ธรรมะวิธิกุล (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า วัว่า การประเมินโครงการ คือ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบและนำผลมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิผลของการดำเนินโครงการจากความหมายดังกล่าว สรุปได้ ดังนี้

1) การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นมาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลความจริง (Fact) ที่เชื่อถือได้

2) การประเมินโครงการมีจุดประสงค์ที่สำคัญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ของโครงการ

ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ (2556 : 6) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของกิจกรรมหรือผลที่เกิดขึ้นจากโครงการในด้านความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค โดยมีกระบวนการรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้การประเมินโครงการยังมีประโยชน์ในแง่การนำสารสนเทศไปสู่การปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมโครงการให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

พิสณุ พงศ์ศรี (2553 : 68) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการทดลองหรือนำร่อง ปรับเปลี่ยน ระวังปรับปรุง ขยายผลหรือยกเลิกโครงการ

Kusek, Jody Z. & Rist, Ray C. (2004) ให้ความหมายว่า การประเมินมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นการประเมินที่ผล (Results) ของการดำเนินโครงการ ซึ่งหมายถึงทั้งผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) จากการดำเนินโครงการในขณะเดียวกันจะตรวจสอบถึงสาเหตุของการเกิดผลด้วย

Freeman, H. E. (1982) กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลโครงการแบบรวบยอดว่าเป็นการพิจารณาว่าโครงการ ปัจจัยนำเข้า ได้รับการดำเนินการตามแผนที่วางไว้หรือไม่ และเพื่อกำหนดว่าโครงการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือขยายผลไปในทิศทางใด สอดคล้องกับความตั้งใจหรือไม่ มองในแง่การประเมินผลแบบรวบยอด จึงเป็นการวิจัยประเมินผลที่มีความหมายครอบคลุมทั้งการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) อันหมายถึงการที่นโยบายได้รับการดำเนินการตามแผนงานขั้นตอนที่วางไว้หรือไม่ และนโยบายเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในทิศทางของวัตถุประสงค์ที่พึงประสงค์หรือไม่ อย่างไร

Fitzpatrick, Sanders, and Worthen (2004: 5) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่าเป็นวิธีการสืบหาข้อมูล และพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับ โครงการ 3 ประเด็น คือ

1. การกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ตัดสินคุณภาพโดยเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด
2. การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
3. การเปรียบเทียบข้อมูลสารสนเทศที่ได้กับมาตรฐานที่กำหนดไว้เพื่อตัดสินคุณค่าคุณภาพ คุณประโยชน์ ประสิทธิภาพ หรือความสำคัญของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อเสนอแนะที่

จะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องตัดสินใจได้ว่าควรปรับปรุง ดำเนินการต่อไปหรือขยายโครงการ

Robbins, S. P., & Coulter, M. (1999: 187) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวน การดูแล ติดตาม เพื่อที่จะรู้ว่าองค์กรหรือหน่วยงานได้รับและใช้ทรัพยากร เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ถ้าไม่ได้ผลตามแนวทางดังกล่าว การปรับปรุงแก้ไขจะต้องมีขึ้นอันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องคอยป้องกันมิให้เกิดปัญหา

Suchman, Edward A. (1995) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการ เป็นการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ เพื่อการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดีอย่างไรหรือเป็นการค้นหาว่าผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรมเป็นไปตามความต้องการ หรือวัตถุประสงค์ หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ และเสนอให้มีการพิจารณาถึงเงื่อนไขสำคัญของโครงการประเมินผลตามหลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ

- 1) การพิจารณาถึงคุณลักษณะของนโยบาย แผนงานหรือโครงการก่อให้เกิดความสำเร็จในระดับสูงหรือต่ำ มากน้อยเพียงใด
- 2) การพิจารณาศึกษาผู้รับบริการสาธารณะตามนโยบาย แผนงานหรือโครงการว่า ผู้ใดหรือกลุ่มใด ได้รับผลกระทบมากหรือน้อย
- 3) การศึกษาเงื่อนไขต่างๆ เช่น พื้นที่ เวลา และสถานการณ์ ที่ทำให้นโยบาย แผนงานหรือโครงการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว
- 4) การพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดจากนโยบาย แผนงานหรือโครงการ ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นผลกระทบเดี่ยว ผลกระทบเชิงซ้อน ผลกระทบที่ตั้งใจ ผลกระทบที่ไม่ตั้งใจ และผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม เป็นต้น

Stufflebeam, D. L. and Shinkfield, A. J. (1990: 159) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการของการแสวงหา การพรรณนา การได้มาซึ่งข้อมูล ตลอดจนการเตรียมข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจและแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ

Rossi, P.H. and Freeman, H.E. (1983: 16) ให้ความหมาย โดยอิงกับแนวคิดของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ว่า การประเมินโครงการเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ที่มีการประยุกต์ใช้กระบวนการ วิจัยทางสังคมศาสตร์อย่างเป็นระบบเพื่อศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของโครงการ สาธารณะที่จัดทำขึ้นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมขององค์กรและการให้บริการสังคม

Stufflebeam and Shinkfield (2007: 326) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นวิธีการศึกษาหรือสืบค้นหา คุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างเป็นระบบ การประเมินจึงเป็นกระบวนการที่จัดหา นำเสนอสารสนเทศและนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายและการตัดสินคุณค่าและประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ เหมาะสมในการดำเนินงานโครงการ

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการรวบรวมข้อมูลอย่างมีรูปแบบและครอบคลุม มีการนำข้อมูลเหล่านั้นที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ ปรับปรุงการดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้ทราบข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อย การบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายหรือไม่อย่างไร ทำให้เห็นความสำเร็จ ประโยชน์ของโครงการ เพื่อผู้บริหารโครงการนำมาประกอบการพิจารณา กำหนดคุณค่า เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้นว่า ได้ผลและมีประสิทธิภาพเพียงใด ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขส่วนใด จะดำเนินโครงการต่อไปหรือล้มเลิกโครงการทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการ

ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการ ซึ่งหมายถึงความต้องการเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการที่กำหนดได้อย่างชัดเจนอย่างเฉพาะเจาะจง สามารถตรวจสอบได้ ตลอดจนมีความเป็นไปได้ในความต้องการจากการทำการประเมินผลโครงการ ซึ่งได้มีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นไว้อย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

Knox (1972: 199) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการมีความมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อแสดงถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจว่า ลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อหาประสิทธิผลและข้อมูลชนิดใดจะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์

2. เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็น เพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลของโครงการ

3. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ

4. เพื่อการตัดสินใจว่า ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำไปใช้ได้

5. เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Moursund (1973: 39) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการไว้ ดังนี้

1. เพื่อที่จะทราบว่า การปฏิบัติงานตามโครงการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

2. เพื่อที่จะทราบว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นเป้าหมายที่ปฏิบัติจริงหรือไม่ และเป็นเป้าหมายที่มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

Mitzel (1982: 594 - 595) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการมีความมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เพื่อแสดงผลการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการ
2. เพื่อให้ผู้ตัดสินใจมีการตัดสินใจที่ถูกต้อง
3. เพื่อบริการข้อมูลแก่ฝ่ายการเมือง

Rossi & Freeman (1982: 15) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการมีความมุ่งหมายตามเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ
3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ
4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียหรือข้อจำกัดของโครงการ เพื่อการตัดสินใจใน

การสนับสนุนโครงการ

5. เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุถึงเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 18 -21) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ หรือบางครั้งก็เรียกว่าจุดประสงค์ของการประเมิน โครงการ กล่าวไว้ว่ามี 6 ประการ ได้แก่

1. ประการที่หนึ่ง เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ซึ่งได้แก่การประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นนั้นมีความจำเป็นมากน้อยหรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ มีความเป็นไปได้ หรือคุ้มค่ากับเงินทุนค่าใช้จ่ายเพียงไร โครงการเป็นที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือจะได้รับการสนับสนุนแค่ไหน รวมทั้งขนาดและขอบเขตการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบเป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะช่วยในการนำมาประมวลสรุปตัดสินใจสำหรับผู้บริหารหรือแหล่งทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติการนำโครงการดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

2. ประการที่สอง เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการโดยต่อเนื่องต่อไป หรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ซึ่งได้แก่การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้วตามระยะเวลาที่กำหนดไว้เป็นการประเมินเพื่อที่จะรู้ว่าโครงการดังกล่าวยังมีความจำเป็นต้องจัดให้มีอยู่อีกต่อไปหรือไม่ ผลที่ได้จากการดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่

3. ประการที่สาม เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการได้มีการนำไปดำเนินการในระยาะหนึ่ง หรือเป็นการประเมินในการช่วยการดำเนินโครงการทั้งนี้โดยการทำการประเมินเพื่อที่จะปรับปรุงส่วนต่างๆ ของโครงการอันได้แก่

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อที่จะรู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ นั้น เมื่อมีการดำเนินโครงการไปชั่วขณะหนึ่ง มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

3.2 เนื้อหาของโครงการ เป็นการพิจารณาว่าเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์โครงการหรือไม่ ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้นก็ยังพิจารณาอีกว่าเนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับภูมิหลังหรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงไร

3.3 วิธีการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาว่าโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีกลุ่มเป้าหมายร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าไร ครบหรือไม่ครบตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงานเพียงพอหรือไม่ เท่าไร โครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไรกลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรงหรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไร

3.4 สภาวะแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมืองหรือทางการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการว่าให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือไม่อย่างไร สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงานในโครงการมีลักษณะ เป็นเช่นไร ชัดแย้งกันหรือไม่ เป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำเนินการต่อไปเพียงใดทรัพยากรสนับสนุนอื่นๆ จำเป็นต่อการดำเนินโครงการมีเพียงพอมากน้อยเพียงใด ตลอดจนกระทั่งการยอมรับหรือให้การสนับสนุนและการต่อต้านของสาธารณชนที่มีต่อโครงการเป็นไปในทิศทางใด

4. ประการที่สี่ เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่างๆ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาความสนับสนุนโครงการสาธารณชนการเมือง แหล่งเงินทุน รวมทั้งนักวิชาชีพอื่นๆ โดยต้องการรู้แหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริง เมื่อมีการดำเนินโครงการอยู่ในขณะนั้นๆ

5. ประการที่ห้า เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่างๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่สี่ นอกจากเราจะต้องการถึงแหล่งให้การสนับสนุนโครงการแล้ว ในการดำเนินโครงการใดๆ ก็ตามบางครั้งโอกาส

ดังกล่าวนั้นก็จะได้รับการขัดขวางต่อต้านทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปได้โดยสะดวก และวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้อาจจะไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการให้มีความเป็นไปได้โดยสะดวกต่อไป

6. ประการที่หก เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานด้านต่างๆ ซึ่งหมายถึง การได้รับความรู้ ความเข้าใจในพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมิน แต่ทว่ามีผลต่อโครงการได้แก่ พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยา และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง การกำหนดความต้องการของประเมินโครงการว่า เช่น เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็นเพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ หรือการดำเนินโครงการโดยต่อเนื่องต่อไปหรือเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการ เป็นต้น

ความสำคัญของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะทำให้ทราบถึงผลการปฏิบัติงานตามโครงการว่าเป็นอย่างไร ข้อมูลสารสนเทศที่ได้สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ซึ่งมีผู้ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2542 : 30) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการเป็นข้อๆ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน การตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ

2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจนตรงกับความต้องการ

3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ

4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป

5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานโครงการว่าเป็นอย่างไร คู่กับการลงทุนหรือไม่

6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สุวิมล ติรกานันท์ (2543 : 2) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีลักษณะสำคัญ คือ

1. การเก็บข้อมูลมาใช้ในการดำเนินงานตามโครงการในทุกรูปแบบ และทุกขั้นตอน
2. มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์
3. มีการใช้ข้อมูลนั้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ
4. นำสารสนเทศที่ได้มาใช้ในการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ

สำราญ มีแจ้ง (2543 : 8-9) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมและเป็นไปได้เพียงใด การดำเนินงานหรือโครงการใดๆ จะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ของการดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวช่วยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินโครงการนี้และการดำเนินงานนั้นมีความเป็นไปได้เพียงใด
2. ทำให้ทราบว่าการทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินโครงการนั้นนอกจากประเมินส่วนอื่นๆ แล้ว จะต้องประเมินว่าการทำงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่
3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวกระตุ้นผู้ดำเนินงานให้มีการเร่งรัดและปรับปรุงการดำเนินงาน เมื่อพบข้อบกพร่องในการดำเนินงาน
4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินการดำเนินงานทุกขั้นตอนจะทำให้พบข้อบกพร่อง
5. ช่วยควบคุมให้การดำเนินงานมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการลดความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากร ผู้ดำเนินงานบางคนบางครั้งไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีและเต็มความสามารถ ซึ่งการประเมินจะช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพได้
6. ช่วยให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน ผู้บริหารต้องการทราบข้อมูลทุกแง่ทุกมุมของผลจากการประเมินใช้ประกอบพิจารณาวินิจฉัย และตัดสินใจสั่งการถูกต้อง
7. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป การประเมินผลโครงการที่ดำเนินในปัจจุบันจะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อบกพร่องต่างๆ ของวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ไขที่จะดำเนินโครงการประเภทนี้ต่อไป

ประชุม รอดประเสริฐ (2545 : 75-76) ได้สรุปความสำคัญของการประเมินผลโครงการไว้
ดังนี้

1. การประเมินผลโครงการช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้น
2. การประเมินผลโครงการช่วยทำให้การใช้ทรัพยากรของโครงการเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์สูงสุด
3. การประเมินผลโครงการช่วยให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และดำเนินการไปด้วยดี
4. การประเมินผลโครงการช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการและทำให้โครงการมีข้อที่ก่อให้เกิดความเสียหายน้อยลง
5. การประเมินผลโครงการช่วยควบคุมคุณภาพของโครงการ
6. การประเมินผลโครงการช่วยการตัดสินใจในการบริหารโครงการและเป็นข้อมูลที่สำคัญในการประกอบการวางแผน หรือการกำหนดนโยบายของผู้บริหาร
7. การประเมินผลโครงการช่วยสร้างขวัญกำลังใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโครงการ

เซาว์ อินทรีโย (2553:12) ได้สรุปความสำคัญของการประเมินผลโครงการไว้ว่า เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมายที่จะให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการประเมินโครงการทำให้ทราบว่าโครงการมีความก้าวหน้ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมและเป็นไปได้เพียงใด จะช่วยตัดสินใจในการบริหารโครงการและทำให้ทราบจุดเด่น จุดด้อยของโครงการ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมาย และเพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการประกอบการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประเภทของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการจะช่วยตัดสินใจในการบริหารโครงการและทำให้ทราบจุดเด่น จุดด้อยของโครงการ ซึ่งการประเมินโครงการนั้นมีวิธีการประเมินหลายประเภทโดยมีบุคคลได้กล่าวถึงประเภทของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2542 : 31-32) ได้แบ่งประเภทการประเมิน ดังนี้

1. การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre - Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการความเป็นไปได้ของโครงการในการนำโครงการไปปฏิบัติคุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้นจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

2. การประเมินในระหว่างการดำเนินงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้มาปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดที่ทำได้หรือทำไม่ได้

3. การประเมินหลังการดำเนินงาน เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลจากโครงการจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นโดยเทียบกับวัตถุประสงค์ตามที่เป้าหมายได้กำหนดไว้ แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน คือ

3.1 การประเมินเพื่อปรับปรุงเรียกว่าการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

3.2 การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า การประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation)

4. แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน เป็นการประเมินสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อให้โครงการดำเนินได้และผลจากการดำเนินงานคือ

4.1 การประเมินสภาวะแวดล้อม หรือการประเมินบริบท (Context Evaluation)

4.2 การประเมินปัจจัยหรือตัวป้อน (Input Evaluation)

4.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

4.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

5. แบ่งตามโมเดลการประเมินเป็นหลัก คือ

5.1 การประเมินที่มุ่งตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์

5.2 การประเมินที่มุ่งเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

5.3 การประเมินที่มุ่งนำไปใช้ในการตัดสินใจ

6. แบ่งตามความแท้จริงของการประเมิน คือ

6.1 การประเมินเทียม (Pseudo Evaluation) ซึ่งแบ่งย่อยเป็นการประเมินประเภทที่ถูกควบคุมโดยการเมืองกับประเภทที่เกี่ยวกับการเมือง

6.2 การประเมินกึ่งแท้กึ่งเทียม (Quasi Evaluation) ซึ่งมุ่งประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่อาจวัดคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งอื่นได้

6.3 การประเมินแท้จริง (True Evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ได้ถูกต้องซึ่งมักเป็นการประเมินเกี่ยวกับการรับรองวิทยฐานะ หรือรับรองคุณวุฒิการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การประเมินความต้องการจำเป็นและการประเมินเพื่อวางนโยบาย

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 114 - 117) ได้แบ่งประเภทของการประเมินไว้ ดังนี้

1. แบ่งตามหลักยึดการประเมินค่า แบ่งเป็น

1.1 การประเมินค่าตามอุดมการณ์ของโครงการ (Goal - Based Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนการประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

1.2 การประเมินค่าซึ่งอิสระจากอุดมการณ์ของโครงการ (Goal - Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง

2. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน คือการประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติการประเมินโครงการขณะดำเนินโครงการและการประเมินหลังจากกิจกรรมหรือโครงการสิ้นสุดลงแล้ว

Alkin (อ้างถึงใน สมทบ จันดา, 2547: 40) ได้จำแนกการประเมินโครงการเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินระบบ (System Assessment) หมายถึง การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ การประเมินความต้องการในการจัดทำโครงการ การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ก่อนที่จะนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ วิเคราะห์ผลตอบแทนที่จะได้รับการจัดทำโครงการ รวมทั้งการคาดคะเนผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการ (Pre- Evaluation Ex- ante Evaluation)

2. การวางแผนโครงการ (Program Planning) หมายถึง การจัดทำโครงการหรือรูปแบบโครงการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับส่วนประกอบ รายละเอียดและข้อมูลต่างๆ ที่โครงการมีอยู่ การประเมินโครงการประเภทนี้เป็นการจัดทำโครงการให้พร้อมก่อนการดำเนินงานโครงการหรือการนำโครงการไปปฏิบัตินั่นเอง

3. การนำโครงการไปปฏิบัติ (Program Implementation) หมายถึง การประเมินกระบวนการในการดำเนินงานของโครงการ ให้เป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ การประเมินประเภทนี้มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น การประเมินขณะปฏิบัติงาน (Operational on - Going Evaluation) หรือเรียกว่า การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) หรืออาจใช้คำว่า การถ่ายทอด (Transactions) การดำเนินงาน เป็นต้น

4. การปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) หมายถึง การตรวจสอบหาข้อบกพร่องของโครงการ แล้วปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นให้ดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่องการประเมินโครงการ

ประเภทนี้เป็นการประเมินเมื่อโครงการได้เสร็จสิ้นแล้ว (End - of Project Evaluation) อย่างทันทีทันใด โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการแล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่เกิดขึ้น เพื่อให้โครงการมีผลงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

5. การตัดสินใจยอมรับโครงการ (Program Certification) หมายถึง การประเมินผลกระทบบ้างหลังจากที่โครงการได้เสร็จสิ้นแล้ว ว่าโครงการที่ดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลต่อองค์การหรือสังคมอย่างไรบ้างสมควรที่โครงการนี้จะดำเนินต่อไปหรือสิ้นสุดลงโดยไม่ต้องทำต่อไป การประเมินโครงการประเภทนี้อาจเรียกว่า “การประเมินโครงการหลังโครงการสิ้นสุด” (Ex - Post Evaluation Post Project Evaluation)

ธีรศักดิ์ อุ่ณารมย์เลิศ (2556 : 11-15) ได้แบ่งประเภทของการประเมินไว้ 9 ประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งได้ 2 อย่าง ดังนี้

1.1 การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินโครงการขณะที่โครงการเริ่มดำเนินการหรือกำลังดำเนินการเพื่อให้ได้รับสารสนเทศเพื่อนำไปสู่การเตรียมความพร้อมหรือปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินโครงการเพื่อการบรรลุเป้าหมาย

1.2 การประเมินสรุปผลรวม (Summative Evaluation) เป็นการประเมินโครงการในระยะเวลาโครงการสิ้นสุดดวงจรของโครงการเพื่อสรุปตัดสินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปสู่การยุติหรือขยายผลโครงการต่อไปเป็นงานประจำ (Routine Work)

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งได้ 2 อย่าง ดังนี้

2.1 การประเมินที่อิงวัตถุประสงค์ (Goal-Based Evaluation) เป็นการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้

2.2 การประเมินที่ไม่อิงวัตถุประสงค์ (Goal-Free Evaluation) เป็นการประเมินโครงการที่นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ ทำให้การประเมินมีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน แบ่งได้ 5 อย่าง ดังนี้

3.1 การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Preliminary Evaluation, Pre-Implementation Evaluation) ได้แก่ การศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) และความต้องการจำเป็นเร่งด่วน (Needs Assessment) และความพร้อมของปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) หรืออาจจะเรียกรวมๆ กันว่าการวิเคราะห์โครงการ (Project Analysis/Project Appraisal)

3.2 การประเมินระหว่างการทำงาน (Formative, Implementation, On-Going, Process Evaluation) ได้แก่ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผนงาน/โครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3.3 การประเมินหลังการทำงาน (Summative Evaluation) ได้แก่ การสรุปผลตามวัตถุประสงค์ ความสำเร็จ/ล้มเหลว การขยายหรือยุติโครงการ

3.4 การประเมินเพื่อการติดตามผล (Follow-Up Evaluation) ได้แก่ การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) และการประเมินผลลัพธ์ (Outcome Evaluation) เป็นต้น

3.5 การประเมินงานประเมิน (Meta Evaluation) หรือการประเมินอภิमान ซึ่งเป็นการประเมินคุณภาพของรายงานประเมินอีกครั้งหนึ่ง สามารถประเมินได้ทั้งโครงการเดียวหรือหลายๆโครงการพร้อมกัน ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อการตรวจสอบความถูกต้องคุณภาพ และความเหมาะสมของงานประเมิน ซึ่งนิยมประเมินใน 4 มาตรฐานดังนี้

3.5.1 มาตรฐานด้านการใช้ประโยชน์ (Utility Standards)

3.5.2 มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards)

3.5.3 มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards)

3.5.4 มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standards)

4. แบ่งตามลักษณะของกิจกรรมที่ต้องการประเมิน แบ่งได้ 6 ประเภท ดังนี้

4.1 การประเมินองค์การ (Organization Evaluation) ได้แก่ การประเมินประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลในการดำเนินงานขององค์การ เช่น การประเมินคุณภาพการศึกษา การประเมินบุคลากร การประเมินผลสัมฤทธิ์ขององค์การ เป็นต้น

4.2 การประเมินการวางแผน (Planning Evaluation) ได้แก่ การประเมินความเหมาะสมของการวางแผนแต่ละระดับของการดำเนินงาน หรือประเมินความเหมาะสมของแผนการดำเนินงาน

4.3 การประเมินนโยบาย (Policy Evaluation) ได้แก่ การประเมินผลความเหมาะสมในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

4.4 การประเมินแผนงาน (Program Evaluation) ได้แก่ การประเมินแผนงานของหน่วยงานซึ่งมีโครงการหลายๆโครงการอยู่ภายใต้แผนงาน

4.5 การประเมินโครงการ (Project Evaluation) ได้แก่ การประเมินโครงการแต่ละโครงการซึ่งอยู่ภายใต้แผนงานหรืออาจจะเป็นโครงการหลักสูตรก็ได้

4.6 การประเมินกิจกรรม (Activity Evaluation) ได้แก่ การประเมินกิจกรรมที่จัดขึ้น อาจจะถูกจัดภายใต้โครงการหรือไม่อยู่ในโครงการก็ได้

5. แบ่งตามลักษณะรูปแบบการประเมิน แบ่งได้ 6 อย่าง ดังนี้

5.1 รูปแบบการประเมินเน้นวัตถุประสงค์ (Objective Based Model) โดยนักประเมินกลุ่มนี้มีแนวคิดว่าการประเมินคุณค่าของสิ่งใดก็ตามก็ต้องประเมินที่ผลผลิตหรือผลลัพธ์ของการดำเนินงานว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ นักประเมินกลุ่มนี้ได้แก่ ไทเลอร์ (Tyler) ครอนบาค (Cronbach) และเคิร์กแพททริก (Kirkpatrick) เป็นต้น

5.2 รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) โดยที่นักประเมินกลุ่มนี้มีแนวความคิดว่าการประเมินใดก็ตามเพื่อประเมินผลแล้วจะต้องมีความตัดสินคุณค่าโดยนักประเมิน ถ้านักประเมินไม่ได้ตัดสินคุณค่าถือว่ายังคงทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ นักประเมินกลุ่มนี้ได้แก่ สเตค (Stake) โพรวัส (Provus) และสคริฟเวน (Scriven) เป็นต้น

5.3 รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ โดยที่นักประเมินกลุ่มนี้มีแนวความคิดว่าการประเมินควรเป็นไปเพื่อให้ได้สารสนเทศแก่ผู้บริหารในการตัดสินใจ และกำหนดเกณฑ์การตัดสินความสำเร็จของโครงการภายใต้สภาพแวดล้อมของสิ่งที่ประเมิน นักประเมินกลุ่มนี้ได้แก่ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) อัลคิน (Alkin) และไทเลอร์ใหม่ (New Tyler) เป็นต้น

5.4 รูปแบบการประเมินที่มุ่งเน้นสัมฤทธิ์ผลขององค์การ (Results-Oriented Evaluation Model) โดยที่นักประเมินกลุ่มนี้มีแนวความคิดว่าการประเมินความสำเร็จ ควรประเมินผลลัพธ์การดำเนินงานทุกมิติที่สนับสนุนความสำเร็จซึ่งกันและกันของแต่ละงานต่างๆ แล้วนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์การในภาพใหญ่ โดยมุ่งเน้นการประเมินผลตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance Indicators: KPI) ของการปฏิบัติงาน โดยการประเมินผลจะมีความสัมพันธ์กับการวางแผนปฏิบัติงานขององค์การ รูปแบบการประเมินกลุ่มนี้ได้แก่ รูปแบบการประเมินองค์การแบบสมดุล (Balanced Scorecard) การบริหารแบบมุ่งเน้นผลงาน (Result-Based Management) และการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ (Management by Objective) เป็นต้น

5.5 รูปแบบการประเมินอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship Model) เป็นรูปแบบการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยมองว่าผู้เชี่ยวชาญมีความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ประเมินจากประสบการณ์ เป็นการใช้อรรถาภิธานในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Descriptive Aspect) และตีความหมายของสิ่งที่ศึกษา (Interpretive Aspect) ออกมาในเชิงประจักษ์ตามการรับรู้ของผู้เชี่ยวชาญ และตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น เพื่อให้ข้อเสนอแนะ มุมมองที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติงานโครงการ ได้แก่ แนวคิดการประเมินของไอส์เนอร์ (Elliot W. Eisner)

5.6 รูปแบบประเมินแบบสร้างสรรคินิยมแบบตอบสนอง (Responsive Constructivist Evaluation Model/Approach) ซึ่งเป็นการประเมินทางเลือก (Alternative Evaluation) ที่เป็นมโนทัศน์การประเมิน (Concept) หรือมุมมอง (Approach) มากกว่าการเป็นรูปแบบ (Model) หรือเป็นการประเมินที่เน้นการประเมินเพื่อตอบสนองผู้ที่ต้องการใช้สารสนเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาและการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงมากกว่าการประเมินเพื่อการตัดสินคุณค่า การประเมินเชิงสร้างสรรคินิยมแบบตอบสนอง (Responsive Constructivism Evaluation) โดยกระบวนการการประเมินที่นักประเมินอาชีพมีความเป็นกัลยาณมิตรที่พร้อมดำเนินการประเมินร่วมกันกับนักประเมินของชุมชนเพื่อการไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ได้แก่ การประเมินแบบมีส่วนร่วม การประเมินแบบอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ และการประเมินแผนที่ผลลัพธ์ เป็นต้น

6. แบ่งตามวิธีการประเมิน แบ่งได้ 3 อย่าง ดังนี้

6.1 วิธีการประเมินเชิงระบบ (Systematic Approach) การประเมินแนวทางนี้ เชื่อในหลักการของปฏิฐานนิยม/ประจักษ์นิยม (Positivism/Empiricism) โดยการประเมินคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยมองว่าคุณค่าของแต่ละสิ่งมีเพียงคุณค่าเดียว (Single Merit/Worth/Value) จะต้องได้ข้อมูลจากวิธีการเชิงปริมาณ ซึ่งสามารถวัดออกเป็นตัวเลข ซึ่งมีความเป็นวัตถุวิสัยสูง (Objectivity) อาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์อย่างเคร่งครัด โดยปราศจากอคติส่วนบุคคล โดยจะทำให้ได้ทราบคุณค่าที่แท้จริงโดยปราศจากค่านิยม (Value Free) เข้ามาปะปนด้วย

6.2 วิธีการประเมินเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Approach) การประเมินตามแนวทางนี้ เชื่อในหลักการของการตีความและการสร้างความรู้ (Interpretativism/Constructivism) โดยการมุ่งแสวงหาความรู้คุณค่าจากปรัชญาปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) หรือการได้ข้อเท็จจริงต้องมาจากการตีความ (Interpretative) โดยมองว่าความจริงเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นไม่ปรากฏชัดเจน นักประเมินจะสามารถเข้าถึงความจริงได้ด้วยการเข้าไปสัมผัส หรือมีส่วนร่วมในปรากฏการณ์ในเชิงลึก มีความยืดหยุ่นสูง แล้วสรุปข้อเท็จจริงจากการตีความปรากฏการณ์โดยเชื่อมโยงกับจากข้อค้นพบต่างๆ แล้วสรุปออกเป็นคุณค่าของสิ่งที่ประเมินมองว่าคุณค่าของแต่ละสิ่งมีได้มากกว่าหนึ่งคุณค่า (Multiple Merit/Worth/Value)

6.3 วิธีการประเมินเชิงผสมผสาน (Mixed Method Approach) การประเมินแนวทางนี้ เชื่อในหลักการของปฏิบัตินิยมและประโยชน์นิยม (Pragmatism/Utilitarianism) โดยมองการประเมินที่มีคุณค่าจะต้องนำสารสนเทศของการประเมินไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยใช้ทั้งวิธีการเชิงระบบเพื่อให้เกิดความเป็นปรนัยวิสัย และวิธีการเชิงธรรมชาติเพื่อให้เกิดการเข้าใจปรากฏการณ์อย่างลุ่มลึก เพื่อการนำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

7. แบ่งตามความระดับของการประเมิน แบ่งได้ 3 อย่าง ดังนี้

7.1 การประเมินเทียม (Pseudo Evaluation) เป็นการประเมินที่ให้ข้อค้นพบที่ไม่สมบูรณ์เนื่องจากมักได้รับแรงกดดันจากการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่ม โดยพยายามทำให้ผลการประเมินตรงตามความต้องการของกลุ่มการเมืองบางกลุ่มเพื่อสร้างความชอบธรรม โดยอาศัยหลักการทางวิชาการเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ แล้วดำเนินนโยบายตามที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ ทำให้ผลที่ได้บิดเบือนจากความเป็นจริง ซึ่ง ศิริชัย กาญจนวาสี (2554: 70) ได้อธิบายการประเมินเทียมว่ามีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่

1) การประเมินเพื่อการโฆษณา ซึ่งเป็นการประเมินที่ใช้วิธีการประเมินที่ไม่เหมาะสม โดยมีเป้าหมายที่จะแสดงเป้าหมายที่เป็นจุดเด่นเปิดเผยความสำเร็จที่เกินความเป็นจริง เพื่อใช้ผลสำหรับการโฆษณาชวนเชื่อ

2) การประเมินเพื่อการเมือง เป็นการประเมินที่ควบคุมโดยนักการเมือง ซึ่งใช้อิทธิพลต่อผู้ประเมิน และกระบวนการประเมิน ได้ข้อมูลบางส่วนหรือข้อมูลที่บิดเบือนอันนำไปสู่ข้อสรุปตามที่นักการเมืองต้องการ

7.2 การประเมินเชิงกึ่งประเมิน (Quasi – Evaluation Studies) เป็นการประเมินที่ให้ความเชื่อมั่น ในบางครั้งว่าเป็นการประเมินที่มีคุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกอย่างแท้จริง แต่บางครั้งก็มีแนวทางที่ค่อนข้างบกพร่องในการที่ระบุคุณค่าภายใน และคุณค่าภายนอกทำให้ไม่เกิดความมั่นใจในการผลการประเมินว่ามีอคติเข้ามาปะปนด้วยหรือไม่ ได้แก่ การประเมินโดยเน้นการใช้คำถาม การประเมินที่เน้นวิธีการประเมิน

7.3 การประเมินที่แท้จริง (True Evaluation) เป็นความพยายามหาหนทางที่ทำให้ผลการประเมินไม่เกิดอคติต่อความลำเอียงเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในประสิทธิภาพการประเมิน โดยเน้นถึงการประเมินเพื่อการปรับปรุงและแสดงความรับผิดชอบและการประเมินที่ตอบสนองต่อสังคม ได้แก่ การประเมินที่เน้นการตัดสินใจ/การแสดงความรับผิดชอบ การประเมินที่เน้นความพึงพอใจของผู้รับ บริการ การประเมินเพื่อให้การรับรองหรือรับรองวิทยฐานะ การประเมินที่ตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การประเมินที่เน้นการสร้างองค์ความรู้ การประเมินแบบประชาธิปไตย การประเมินที่เน้นการนำไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น

8. แบ่งตามลักษณะหรือบทบาทของนักประเมิน แบ่งได้ 2 อย่าง ดังนี้

8.1 นักประเมินภายนอก (External Evaluator) เป็นบุคคลภายนอกของหน่วยงานหรือโครงการ เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องหรือนักประเมินมืออาชีพ (Professional) หรือผู้เชี่ยวชาญ (Experts) การประเมินโดยกลุ่มบุคคลภายนอก จะมุ่งเน้นในด้านการสร้างความ

มั่นใจเกี่ยวกับความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) หรือมีหลักวิธีวิทยา (Methodology) และความเป็นกลางในกระบวนการประเมิน เหมาะสมสำหรับการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่า แต่มีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินโครงการอย่างแท้จริง

8.2 นักประเมินภายใน (Internal Evaluator) เป็นบุคลากรภายในองค์กรหรือโครงการนั้นๆ เป็นผู้ประเมินผลโครงการที่ตนเองรับผิดชอบ โดยจะเข้าร่วมในกระบวนการประเมินนับตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนกระทั่งการเผยแพร่ และการใช้ผลของการประเมิน จะทราบข้อมูลที่แท้จริงของการดำเนินโครงการเพราะสัมผัสใกล้ชิดคุ้นเคยกับโครงการโดยตรง และยอมรับผลการประเมินเพื่อการเปลี่ยนแปลงเหมาะสมสำหรับการประเมินความก้าวหน้ามากกว่า แต่มีข้อจำกัดคือการตัดสินคุณค่าของโครงการอาจจะเกิดความลำเอียง (Bias) หรือการตัดสินเกี่ยวกับโครงการแบบมีอัตวิสัย (Subjectivity) ได้

9. แบ่งตามขอบข่ายของการประเมิน แบ่งได้ 6 อย่าง ดังนี้

9.1 การประเมินสื่อการสอน วัสดุ และอุปกรณ์/นวัตกรรมทางการศึกษาและนวัตกรรม การพัฒนาสังคม (Material & Innovation Evaluation) เป็นการประเมินสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกคิดค้นขึ้นเพื่อใช้แก้ปัญหาทั้งในรูปที่วัตถุหรือวิธีการ ได้แก่ การประเมินนวัตกรรมทางการศึกษาหรือนวัตกรรมทางสังคม ทั้งที่เป็นกระบวนการและผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์

9.2 การประเมินการเรียนรู้/สัมฤทธิ์ ผลทางการเรียน (Learning Evaluation) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือการจัดประสบการณ์ให้แก่กลุ่มผู้เรียน ผู้เข้ารับการอบรม หรือกลุ่มเป้าหมาย

9.3 การประเมินการปฏิบัติงาน (Performance Evaluation) เป็นการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในหน่วยงาน หรือองค์การทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การประเมินประสิทธิภาพการสอนของครู การประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานอาจจะใช้การประเมินจากหลายฝ่ายร่วมกัน การประเมิน 90 องศา 180 องศา หรือ 360 องศา เป็นต้น เพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติงานและเพื่อการสร้างการจูงใจหรือผลตอบแทนการปฏิบัติงาน

9.4 การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) เป็นการประเมินหลักสูตรที่จัดการเรียนรู้ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว หรือหลักสูตรฝึกอบรมต่างๆ ในด้านของขั้นตอนการริเริ่มจัดทำ การนำไปใช้และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร และตลอดจนการปรับปรุงหลักสูตรเป็นต้น

9.5 การประเมินโครงการและแผนงาน (Project/Program Evaluation) เป็นการประเมินโครงการทางการศึกษาหรือโครงการทางการพัฒนาในระดับต่างๆ เพื่อสะท้อนการบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ ของหน่วยงาน และองค์การ

9.6 การประเมินองค์การ (Organization Evaluation) เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์หรือผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ขององค์การ ทั้งที่เป็นองค์การแสวงหากำไรและองค์การที่ไม่แสวงหากำไร โดยนำผลการประเมินมาพัฒนาองค์การรวมทั้งการประเมินเพื่อขอรับรองมาตรฐาน หรือขอรับรองมาตรฐาน เช่น ISO มาตรฐานวิชาชีพต่างๆ การจัดอันดับหรือการประกันคุณภาพ การศึกษาของหน่วยงานที่เป็นสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุปคือ ประเภทของการประเมินมีหลายประเภท ซึ่งผู้ประเมินจะทำการประเมินประเภทใดนั้น ผู้ประเมินต้องเป็นผู้กำหนดเอง ในการแบ่งการประเมิน ซึ่งเกณฑ์แต่ละประเภทจะมีวิธีการประเมินตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ ซึ่งประเภทของการประเมินสามารถแบ่งได้หลายประเภท คือ 1) แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน 2) แบ่งตามลำดับการบริหารโครงการ (เวลา) 3) แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน 4) แบ่งตามความแท้จริง 5) แบ่งตามหลักยึดการประเมินค่า เป็นต้น

รูปแบบของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการนั้นมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน การประเมินบางเรื่องเน้นที่ประสิทธิผลของโครงการ แต่บางเรื่องเน้นที่ประสิทธิภาพหรือคุณค่าของโครงการและบางเรื่องเน้นที่ความสอดคล้องของควมคุ้มค่าของโครงการ ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงรูปแบบของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

House (อ้างถึงใน กัมพล ผลพฤษา, 2543: 30-31) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินที่สำคัญๆ โดยสรุปไว้ ดังนี้

1. แบบวิเคราะห์ระบบ (System Analysis Approach) มุ่งถึงผลที่ได้จากโครงการและพยายามหาความเกี่ยวข้องของรูปแบบแผนงานที่วางไว้ในโครงการกับตัวบ่งชี้ต่างๆ ข้อมูลต่างๆ ผลที่เกิดจากโครงการ จะต้องวัดในเชิงปริมาณและหาเหตุผลและผลที่ได้ นิยมใช้ในการวัดผลโครงการทางบริการสังคม

2. แบบยึดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (The Behavioral Objective or Goal - based Approach) ถือว่าวัตถุประสงค์ของโครงการคือเกณฑ์ในการวัดโครงการ ผู้ประเมินจะเอาวัตถุประสงค์ของโครงการตั้งไว้เป็นเกณฑ์ ความแตกต่างระหว่างวัตถุประสงค์ที่วางไว้กับโครงการที่ทำได้จริงคือผลของโครงการความสำเร็จของโครงการคือไม่มีความแตกต่างกันน้อยมากระหว่างวัตถุประสงค์กับสิ่งที่ทำได้

3. แบบยึดการตัดสินใจเป็นหลัก (Decision Making Approach) ให้ความสำคัญและสนใจตรงจุดระดับการตัดสินใจและสร้างภาพสถานการณ์ต่างๆ ว่า ถ้าการตัดสินใจแบบนั้นแบบนี้โอกาสอะไรน่าจะเกิดขึ้นบ้าง จากนั้นจะเก็บข้อมูลทำการวิเคราะห์และเสนอผลการตัดสินใจ

4. แบบอิสระจากวัตถุประสงค์ (Goal free Approach) เป็นการประเมินทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากโครงการทั้งหมด และเปรียบเทียบความสำคัญของผลเหล่านั้นว่าถูกต้องหรือไม่

5. แบบศิลปวิจารณ์ (Goal free Approach) กระบวนการวิจารณ์เป็นแบบอย่างการประเมินที่ทำได้โดยผู้เชี่ยวชาญ มีแบบแผนหลักเกณฑ์และเกณฑ์เหล่านั้นมีความคิด มีทฤษฎีน่าเชื่อถือ และมีส่วนเห็นพ้องกันบ้าง แม้ว่าจะไม่เหมือนกันโดยสิ้นเชิงในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขานั้นๆ

6. การตรวจสอบทางวิชาชีพ (The Professional Review Approach) คือการประเมินที่อาศัยกลุ่มของบุคคลผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ เป็นการตรวจสอบมาตรฐานและคุณค่าของคนในอาชีพเดียวกันนั่นเอง

7. แบบกึ่งกฎหมาย (Quasi legal Approach) ได้นำกระบวนการชักฟอกและการพิจารณาคดีของศาลและระบบลูกขุนมาใช้ในการประเมินปัญหาต่างๆ ทางสังคม

8. แบบศึกษาเฉพาะกรณี (The Case - study Approach) มุ่งสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังเกี่ยวกับโครงการอย่างละเอียดในทุกๆ ด้าน จึงสนใจศึกษาประเด็นว่า “บุคคลอื่นๆ ที่รู้จักโครงการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอย่างไร” จึงใช้ทั้งการสังเกตและแบบมีส่วนร่วมศึกษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ของโครงการในสภาพปกติธรรมชาติ การสัมภาษณ์บุคคลถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาแบบเชิงคุณภาพนั่นเอง

สุณี หงษ์วิเศษ (2546 : 34-35) ได้พิจารณาเกณฑ์หลายๆ ประการในการจัดรูปแบบการประเมิน โดยอาศัยลักษณะพฤติกรรมเป็นหลัก จำแนกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model) เป็นรูปแบบจำลองที่ยึดจุดมุ่งหมาย เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เป็นหลัก รูปแบบที่อยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ รูปแบบในการประเมินของไทเลอร์ (Tyler 's Model) เป็นการวัดพฤติกรรมก่อนและหลังการเรียนหรือการอบรม (Per-post Measurement of Performance) หลักการประเมินโดยยึดหลักวัตถุประสงค์เป็นหลักมี 3 อย่าง คือ กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของการสอนหรือโดยการเขียนวัตถุประสงค์ของการสอนในรูปแบบพฤติกรรมนักเรียน กำหนดวัตถุประสงค์ของการสอนหรือการอบรมโดยพิจารณาถึงความรู้ความสามารถของนักเรียนก่อนสอนวัฒนธรรมของสังคมและเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ จำเป็นต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการบรรลุผลสามารถตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างการปฏิบัติและวัตถุประสงค์ ซึ่งได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนแต่มีข้อจำกัดคือเน้นวัตถุประสงค์โดยตรงและมองแคบไป อีกทั้งเกณฑ์ในการตัดสินใจการบรรลุวัตถุประสงค์ ยังเป็นอัตนัยมาก

2. รูปแบบการตัดสินคุณค่า (Judgment Model) เป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่า โดยอาศัยหลักเกณฑ์ภายในและภายนอก ดังนี้

2.1 เกณฑ์ภายใน ได้แก่ กระบวนการต่างๆ ที่จะช่วยให้วัตถุประสงค์บรรลุผลหรือเรียกการประเมินกระบวนการ

2.2 เกณฑ์ภายนอก ได้แก่ ผลของการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเรียกการประเมินผล
รูปแบบที่ใช้ในการตัดสินโดยยึดหลักเกณฑ์เป็นหลัก ได้แก่ แบบจำลองของสเติก (Stake's Model) และแบบจำลองของโพรวัส (Provus's Model) แบบจำลองของสเติกแบ่งขั้นตอนการประเมินผลเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนการบรรยาย (Description) และการตัดสินคุณค่า (Judgment) ในภาคบรรยาย ผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุด ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. เป้าหมายหรือความคาดหวัง (Goals or Intents) ประกอบด้วย สิ่งนำ (Antecedence) ปฏิบัติการ (Transactions) และผลลัพธ์ (Outcomes)

2. สิ่งที่เป็นจริงหรือสังเกตได้ (Observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ประกอบด้วยสิ่งนำ ปฏิบัติการและผลลัพธ์ในภาคการตัดสินคุณค่าจำเป็นต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานเพื่อพิจารณาข้อมูลจากเมตริกภาคบรรยายเกณฑ์มาตรฐานนี้ อาจมีอยู่ก่อนแล้วหรือตั้งขึ้นใหม่ด้วยคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโครงการ

3. รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision Model) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยในการตัดสินใจ รูปแบบประเภทนี้ได้แก่ แบบจำลองของชิปปี้ (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1983 : 196) เป็นรูปแบบหรือกระบวนการตัดสินใจเป็นบรรทัดฐาน โดยผู้ประเมินจะต้องเสนอข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเป็นผู้พิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรกับโครงการ ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินได้จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการเป็นสำคัญ แล้วผู้ประเมินทำหน้าที่กลั่นกรอง วิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นเพื่อการนำเสนอในการพิจารณาการตัดสินใจ โดยผู้บริหารโครงการนั้น

สุภมาส อังคุชิตติ. (2555: 6-7) ได้จำแนกประเภทของรูปแบบการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ (Objective - Based Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตรวจสอบว่าผลที่เกิดขึ้นจากโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นหรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ครอนบาค (Cronbach) และเคิร์กแพทริก (Kirkpatrick) ซึ่งการประเมินในรูปแบบนี้ นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินคุณค่าของโครงการที่มุ่งประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นหลัก

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่าของโครงการที่มุ่งประเมิน ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสแตก (Stake) สคริฟเวน (Scriven) และโพรวัส (Provus) ซึ่งการประเมินในรูปแบบนี้ นักประเมินมีบทบาทที่สำคัญที่สุดคือการตัดสินคุณค่าถ้า นักประเมินไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการที่มุ่งประเมิน ถือว่ายังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ (Scriven)

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหาสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการเพื่อช่วยให้ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล ได้แก่ รูปแบบการประเมินของเวลช์ (Welch) รูปแบบประเมินชิป (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และรูปแบบประเมินของอัลคิน (Alkin) รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ภาคขยาย และรูปแบบการประเมินเชิงระบบ ซึ่งการประเมินในรูปแบบนี้นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการสารสนเทศของผู้บริหารที่จะใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน โดยผู้บริหารเป็นผู้กำหนดบริบทของการตัดสินใจและเกณฑ์การตัดสินความสำเร็จของโครงการ นักประเมินไม่ควรเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหาร เพราะจะทำให้เกิดความลำเอียงในการประเมิน นักประเมินจึงควรมีบทบาทเฉพาะการแสวงหาและเสนอสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่มุ่งประเมินเพื่อการตัดสินใจของผู้บริหาร

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินโครงการนั้นมีหลายรูปแบบ ผู้ประเมินโครงการจะใช้รูปแบบใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ประเมินโครงการเองว่า การประเมินโครงการนี้จะยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักหรือต้องการตัดสินใจ ๔ ดังนั้นรูปแบบการประเมินโครงการใดนั้นย่อมขึ้นกับเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

ในการประเมินผลครั้งนี้ ผู้ประเมินต้องการทราบผลการจัดทำโครงการ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหาสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการเพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล ตั้งแต่ก่อนเริ่มจัดทำโครงการ การกำหนดกิจกรรมในโครงการ การดำเนินโครงการจนเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานในโครงการว่า ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอย่างไรเพื่อที่จะนำผลการประเมินไปพัฒนาปรับปรุงและบริหารโครงการ ให้มีประสิทธิภาพผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการประเมินของ สตัฟเฟิลบีม ซึ่งก็มีรูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model)

รูปแบบของการประเมินโครงการชิปปี้ (CIPP Model)

วิธีการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้จะเกี่ยวข้องกับลักษณะของการตัดสินใจ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาช่วยในการตัดสินใจ 4 ลักษณะ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน (Planning Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (Structuring Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน (Implementing Decisions) และการตัดสินใจเกี่ยวกับการทบทวนการดำเนินโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Recycling Decisions) มโนทัศน์เบื้องต้นของรูปแบบ CIPP ก็คือ ประเภทของการตัดสินใจที่แตกต่างกันจำเป็นต้องใช้สารสนเทศในการตัดสินใจที่แตกต่างกันด้วย ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินชิปปี้ (CIPP Model) ดังนี้

จำเนียร สุขหลาย และคณะ (2540 : 207) กล่าวว่า รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้เป็นการนำเสนอโดยสตีฟเฟิลบีมและคณะ แบบจำลองประเภทนี้ไม่เพียงแต่ประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นประเมินเพื่อให้รายละเอียดต่างๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอีกด้วย กรอบแนวคิดในการประเมินแบบชิปปี้จึงเป็นที่นิยมใช้ ทั้งนี้เพราะนักประเมินจะได้ข้อดี ข้อบกพร่องและประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับได้ว่าเป็นการรับข่าวสารแบบสะสม ช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นแบบจำลองที่เข้าใจง่ายและสะดวกในการปฏิบัติ

รัตนะ บัวสนธ์ (2540: 110-112) ได้กล่าวว่า CIPP นั้นมาจากคำย่อของส่วนประกอบต่างๆ ของโครงการที่จะทำการประเมินและได้ให้ความหมายของคำว่า CIPP ไว้ว่า

Context Evaluation: การประเมินสภาวะแวดล้อมของโครงการ ซึ่งหมายถึง การประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลสำคัญในการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ ได้แก่ ความต้องการชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่จะรับบริการจากโครงการ จำนวนประชากร กระแสทิศทางของสังคมและการเมือง สภาพเศรษฐกิจ และปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

Input Evaluation: การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ หมายถึง การประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ กำลังคน หรือจำนวนบุคคลที่ต้องใช้งบประมาณ และแหล่งเงินที่สนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อาคารสถานที่ เครื่องมือและครุภัณฑ์ การประเมินปัจจัยนำเข้าจะช่วยพิจารณาตัดสินใจว่าโครงการนั้นๆ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่จะทำให้อัตุประสงค์ ของโครงการบรรลุหรือไม่ และช่วยให้เกิดการวางแผน การจัดกิจกรรมของโครงการได้อย่างเหมาะสม

Process Evaluation: การประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ เป็นการประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของโครงการ การนำปัจจัยเข้ามาใช้เหมาะสมมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ กิจกรรมที่จัดขึ้นจะก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรืออุปสรรคใดๆ เกิดขึ้น เพื่อจะได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้รัดกุมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

Product Evaluation: การประเมินผลผลิตของโครงการเป็นการประเมินเกี่ยวกับผลที่ได้รับทั้งหมดจากการดำเนินโครงการว่าได้ผลมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลจะมีการนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้จะเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ การประเมินส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการตัดสินใจปรับปรุงขยายโครงการนำไปใช้อย่างต่อเนื่องต่อไป และเพื่อล้มเลิกโครงการ

สำราญ มีแจ้ง (2544 : 129-142) ได้กล่าวถึงการประเมินโครงการตามแนวคิดและแบบจำลองของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ไว้ดังนี้

การประเมินแบบ (CIPP Model) มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลและหรือสารสนเทศ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจทางเลือกที่เหมาะสมในการประเมินแบบซีบีพี (CIPP Model) โดย C ย่อมาจาก Context (บริบท) I ย่อมาจาก Input (ปัจจัย) P ย่อมาจาก Process (กระบวนการ) และ P ย่อมาจาก Product (ผลผลิต) ในการประเมินนั้นมุ่งประเมินจากสิ่งที่ประเมิน 4 ประการด้วยกัน

1.การประเมินบริบทในการปฏิบัติงาน (Context Evaluation) เพื่อช่วยให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์

2.การประเมินปัจจัย (Input Evaluation) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ

3.การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เพื่อเป็นการตัดสินใจในการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ

4.การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เพื่อเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งจะนำไปสู่การยุติ ชะลอ หรือขยายโครงการต่อไป

ซึ่งมีรายละเอียดการประเมินแบบซีบีพี (CIPP Model) ดังนี้

1.การประเมินบริบทในการปฏิบัติงาน (Context Evaluation) เป็นการประเมินสภาวะแวดล้อมเป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมินโดยทั่วไป เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผลเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยจะเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการและเงื่อนไขที่เป็นจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสภาพแวดล้อม อีกทั้งยังช่วยวินิจฉัยปัญหา

เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การประเมินสถานะแวดล้อมนั้นมีลักษณะเด่นๆ ที่สำคัญมากมาย จัดเป็นการวิเคราะห์ขนาดใหญ่ เป็นตัวกำหนดขอบเขตของการประเมินการบรรยายและการวิเคราะห์สถานะแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยให้ทราบถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมาย ทำให้ได้มาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์โดยอาศัยการวินิจฉัยและการจัดเรียงลำดับปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของ ที่ประชุมและสถานการณ์ วิธีการประเมินสถานะแวดล้อมมี 2 วิธี คือ

1.1 Contingency Model เป็นการประเมินสถานะแวดล้อมเพื่อหาโอกาสและแรงผลักดันจากภายนอกระบบเพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้พัฒนาส่งเสริมโครงการให้ดีขึ้น โดยใช้การสำรวจปัญหาภายในขอบเขตที่กำหนดอย่างกว้างๆ เช่น การสำรวจวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การประเมินค่านิยมของชุมชน ข้อเสนอแนะต่างๆ แนวโน้มของการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น การสำรวจปัญหาเหล่านี้ทำให้สามารถที่จะคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคต ซึ่งจะมีประโยชน์ในการวางแผนในโครงการต่อไป คำถามที่ใช้ในการประเมินสถานะแวดล้อมแบบ Contingency Model เช่น ถ้าต้องการให้กำลังแรงงานสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแล้ว ควรจัดระบบการพัฒนาศูนย์การอย่างไรจึงจะตอบสนองความต้องการนั้น หรือถ้ามีโครงการอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นในเขตนี้แล้วระบบการจัดการงานบุคลากรจะเป็นเช่นไรจึงจะสอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของโครงการอุตสาหกรรม

1.2 Congruence Model เป็นการประเมินโดยการเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การประเมินแบบนี้ทำให้ทราบว่าวัตถุประสงค์ใดบ้างที่ไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของวัตถุประสงค์

ดังนั้น จะเห็นว่าการประเมินสถานะแวดล้อมจะได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับระบบเพื่อประโยชน์สำหรับผู้บริหาร

2. การประเมินปัจจัย (Input Evaluation) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจ ความเหมาะสมของแผนงานต่างๆ ที่จัดขึ้น โดยดูว่าข้อมูลนั้นจะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งมักจะประเมินในด้านต่างๆ คือ

2.1 ความสามารถของหน่วยงานหรือตัวแทนในการจัดโครงการ

2.2 ยุทธวิธีที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.3 การได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ เช่น หน่วยงานที่จะช่วยเหลือ เวลา เงินทุน อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ เป็นต้น

ผลที่ได้จากการประเมินปัจจัยจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่จะตัดสินใจได้ว่า ควรตั้งวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติอย่างไร ใช้ทรัพยากรกำลังเท่าใด วางแผนงานและดำเนินการอย่างไร ซึ่งจะแตกต่างจากการประเมิน

สภาวะแวดล้อมในแง่ที่ว่า การประเมินปัจจัยเป็นการทำเฉพาะกรณีนั้นๆ และวิเคราะห์ภายในโครงการเท่านั้น

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เมื่อแผนการดำเนินงานได้รับอนุมัติ และลงมือดำเนินการ การประเมินกระบวนการจำเป็นต้องได้รับการเตรียมการเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับไปยังผู้รับผิดชอบ และผู้ดำเนินการทุกลำดับชั้น การประเมินกระบวนการมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

3.1 เพื่อหาและทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการหรือการดำเนินงานตามขั้นตอนที่วางไว้

3.2 เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจในการวางแผน

3.3 เพื่อเป็นรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดและแปลความหมายของความสำเร็จ ไม่เฉพาะเมื่อสิ้นสุดโครงการเท่านั้น แต่ยังมีผลจำเป็นที่ต้องประเมินในระหว่างปฏิบัติตามโครงการด้วย การประเมินผลผลิตจะดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นนำไปใช้ได้หรือไม่ เกณฑ์ในการวัดผลที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมคืออะไร เปรียบเทียบผลที่วัดมาได้ด้วยมาตรฐานสัมบูรณ์ หรือมาตรฐานที่สัมพันธ์ที่กำหนดไว้ก่อน และทำการแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยจากรายงานการประเมินสภาวะแวดล้อม ปัจจัยและกระบวนการร่วมด้วย ในการประเมินนั้นจะดำเนินการประเมินตามแผนงานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้นำผลจากการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานให้ก้าวหน้าและในขั้นสุดท้ายก็จะเป็นการสรุปโครงการต่างๆ ที่ได้จัดทำด้วย

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 223) ได้กล่าวว่า แบบจำลองประเภทนี้ไม่เพียงแต่ประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินเพื่อให้รายละเอียดต่างๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอีกด้วย โดยเฉพาะโครงการประเมินผลโครงการประชุม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบการประเมินความก้าวหน้าเพื่อป้องกันจุดเด่น จุดด้อยของการประชุมเพื่อนำผลไปปรับปรุงกิจกรรมแผนการประชุมได้ทันเวลาที่และมีการประเมินรวมสรุปหลังโครงการประชุมสิ้นสุดแล้ว

สมบุญรณ์ ตันยะ (2545 : 84 - 85) กล่าวว่า การประเมินทางการศึกษาตามแนวคิดของ Stufflebeam หรือที่รู้จักในนามของ CIPP Model นั้นเป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องไว้ใช้ในการตัดสินใจ โดยผู้ประเมินจะมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารโดยจะทำการประเมิน 4 ด้านด้วยกันคือ

1.การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม นโยบายทางการศึกษานโยบายทางการเมือง ความต้องการของสังคม ปัญหา อุปสรรคต่างๆ ตลอดจนปรัชญาทางการศึกษา ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจวางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษา

2.การประเมินตัวป้อน (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นต่างๆ เช่น บุคลากร อาคารสถานที่ งบประมาณหรืออื่นๆ โดยจะนำไปใช้ประโยชน์

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อระบุจุดเด่น จุดด้อยของแนวทางที่เลือกใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการบริหารและกระบวนการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ หลังจากการนำไปปฏิบัติจริงเพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการต่างๆ ให้เหมาะสมได้ทันท่วงทีขณะที่การดำเนินงานนั้นกำลังกระทำอยู่เพื่อให้สามารถดำเนินการตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ด้วยดี

4.การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการตัดสินใจคุณค่าผลผลิตของโครงการ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าในการดำเนินงานนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารนำไปใช้ตัดสินใจว่าจะใช้ จะปรับปรุงหรือยกเลิกโครงการ นั้นๆ ไปเลย การประเมินทางการศึกษาตามแนวคิดของ Stufflebeam นั้นผู้ประเมินอาจจะเลือกประเมินเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งหรือประเมินทั้งหมดก็ได้ แต่ถ้าทั้งหมดทุกด้านจะช่วยให้ข่าวสารแบบผสม คือการตัดสินใจหลังจากการประเมิน สภาพแวดล้อมแล้วจะเป็นแนวทางสำหรับการประเมินตัวป้อน ประเมินกระบวนการและประเมินผลผลิตในทำนองเดียวกัน การตัดสินใจหลังจากการประเมินตัวป้อนแล้วก็จะ เป็นแนวทางในการประเมินกระบวนการและผลผลิต

Stufflebeam. (1983 : 169-179) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ การประเมินโครงการ แบบซีบีพี (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องโดยมีจุดเน้นที่สำคัญควบคู่กับการตัดสินใจ คำว่า CIPP ย่อมาจากคำว่า Context, Input , Process, Product Stufflebeam ได้ให้ความหมายว่าการประเมินเป็นกระบวนการบรรยาย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ซึ่งการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สำคัญมุ่งประเมิน 4 ด้าน คือ การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือบริบท เป็นประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผลเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยจะเน้นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมความต้องการ

การและเงื่อนไขที่เป็นจริงต่างๆ ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

สรุป การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือบริบท เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาเพื่อช่วยในการกำหนดจุดประสงค์ของโครงการและจุดประสงค์ของกิจกรรม ซึ่งใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์โครงการและกิจกรรม

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยต่างๆ ทั้งในด้านกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ตลอดจนระบบบริหาร ระบบการจัดการ เพื่อวิเคราะห์หาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดกับทรัพยากรที่มีอยู่และเป็นทางเลือกที่มีโอกาสทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการได้มากที่สุด ผลที่ได้จากการประเมินปัจจัยเบื้องต้น คือ การวิเคราะห์รูปแบบของวิธีการที่ใช้ในรูปของราคาและกำไรที่จะได้รับ โดยการประเมินด้านอัตรากำลัง เวลา งบประมาณ วิธีการที่มีศักยภาพ

สรุป การประเมินปัจจัยเบื้องต้น เป็นการประเมินเนื้อหาคุณภาพของบุคลากร ความเหมาะสมของเวลา งบประมาณ อาคารสถานที่และอุปกรณ์

3. การประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อศึกษาว่าการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อที่จะได้สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ทันที การประเมินกระบวนการมีวัตถุประสงค์ใหญ่อยู่ 3 ประการ คือ 1. เพื่อหาและทำนายว่าข้อบกพร่องของกระบวนการหรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้ 2. เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผน 3. เพื่อรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ดังนั้น การประเมินกระบวนการ จึงเป็นการประเมินความเหมาะสมของการดำเนินการ ประเมินผลการบริหารงานและการส่งเสริมการจัดกิจกรรม

4. การประเมินผลผลิตหรือผลงาน เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่าโครงการนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่ โดยพิจารณาว่าผลที่ได้รับบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือดูว่าผลจากโครงการคุ้มค่าหรือไม่ ไม่เฉพาะว่าสิ้นสุดโครงการเท่านั้นแต่ยังมีความจำเป็นยิ่งในระหว่างปฏิบัติการตามโครงการด้วย การประเมินผลผลิตหรือผลงานจะรวมสิ่งต่อไปนี้เข้าด้วยกันคือดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์นั้นนำไปใช้ได้หรือไม่ เกณฑ์ในการวัดที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมคืออะไร เปรียบเทียบกับเกณฑ์สมบูรณ์ (Absolute Criteria) หรือมาตรฐานสัมพันธ์ (Relative Criteria) ที่กำหนดไว้ก่อนและทำการแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยอาศัยรายงานจากการประเมิน บริบท ปัจจัยและกระบวนการร่วมกัน

ดังนั้น การประเมินผลผลิตหรือผลงานจึงเป็นการประเมินประสิทธิผลของโครงการ เพื่อช่วยในการตัดสินใจและดูผลสำเร็จของโครงการ

Fitzpatrick, Sanders and Worthen (2004: 89) ได้จำแนกการตัดสินใจและการประเมินเพื่อการบริหารและการวางแผนไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจในการวางแผนกำหนดเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังของโครงการหรือวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ การประเมินบริบทเป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย ปรัชญา เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแรงกดดันทางการเมือง

2. การประเมินปัจจัย หรือทรัพยากร (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการและกลวิธีดำเนินโครงการเป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นต่างๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยพร้อมมูลที่จะดำเนินการหรือไม่ แผนหรือโครงการที่เสนอเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุง ส่วนใด สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อเลือกแผนการจัดโครงการหรือแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุด เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

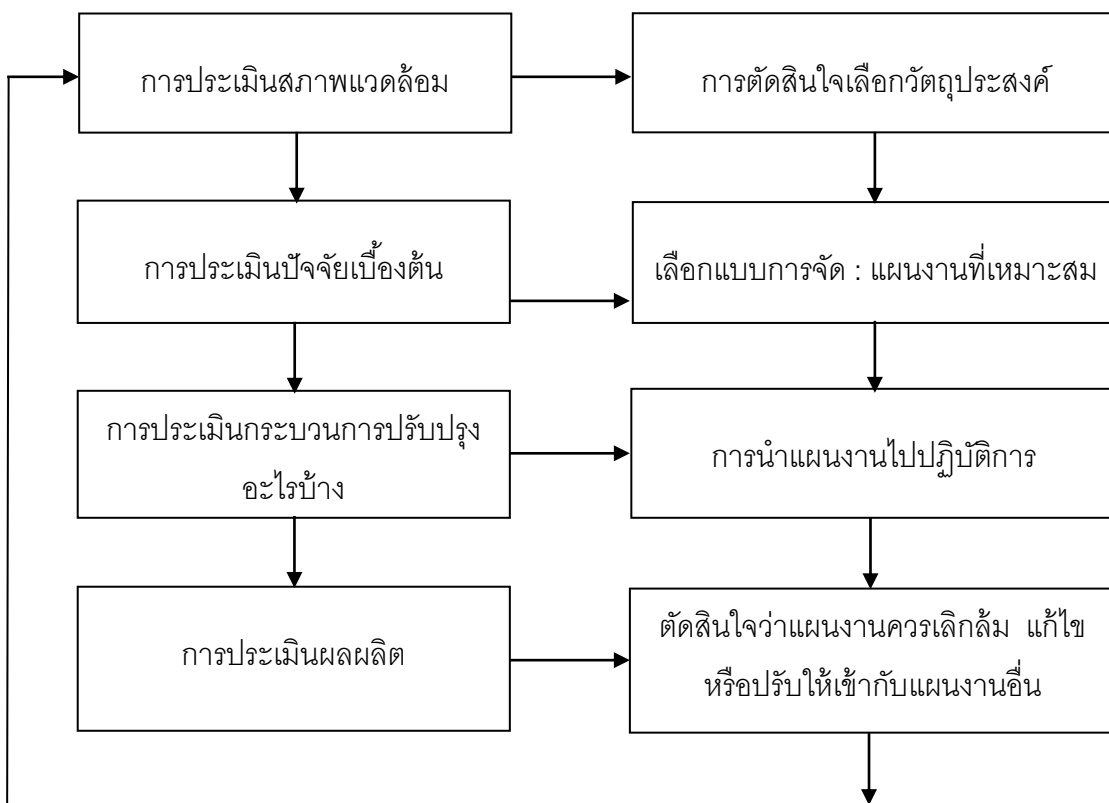
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการประเมินขณะดำเนินงาน หรือประเมินในเชิงความก้าวหน้าเพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารหรือการดำเนินโครงการรวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย ซึ่ง สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553:169-170) ให้แนวคิดว่าการประเมินกระบวนการเป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อศึกษาจุดแข็งและจุดอ่อน ตลอดจนปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการ จึงเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการได้อย่างทันท่วงทีสารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ การควบคุม หรือปรับปรุงแก้ไขวิธีการต่างๆ ให้เหมาะสมทันท่วงที

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินผลหลังจากการดำเนินงานโครงการสิ้นสุดลง เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของโครงการ ซึ่ง สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553:170) เห็นว่า เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าเพียงใด ประกอบด้วยการประเมินผลผลิต โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ตลอดจนการนำเอาความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน อีกส่วนหนึ่งคือผลกระทบ (Impact) สารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าผลผลิตของโครงการ ทั้งในด้านปริมาณและ

คุณภาพ เพื่อที่จะตัดสินใจว่าควรจะทำต่อไป หรือยุติ ล้มเลิก หรือยกฐานะเป็นงานประจำ มโนทัศน์สำคัญของรูปแบบการประเมินชิป ก็คือจะต้องเป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจตามช่วงระยะเวลาของการบริหารโครงการ กล่าวคือ การประเมินสภาวะแวดล้อมเพื่อการตัดสินใจก่อนริเริ่มจัดทำโครงการ การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนดำเนินโครงการ การประเมินกระบวนการเป็นการประเมินเพื่อตัดสินใจปรับปรุงกิจกรรมและวิธีดำเนินโครงการในระหว่างดำเนินโครงการ และเมื่อโครงการสิ้นสุดลงจึงประเมินผลผลิตของโครงการเพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินงานต่อไปหรือยุติโครงการ ดังนั้นในการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิปปี ผู้บริหารหรือผู้ประเมินจึงควรทำการประเมินและใช้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรือสิ่งที่มุ่งประเมินเป็นระยะๆ

การประเมินโครงการนี้ ผู้ประเมินใช้แบบจำลองชิปปี (CIPP Model) อย่างเต็มรูปแบบจะทำให้ได้ข้อมูลแบบครบส่วนคือ การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อมจะเป็นแนวทางที่นำไปใช้เพื่อเลือกหรือปรับวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับนโยบายที่เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและเป็นผลเพื่อปรับเปลี่ยนปัจจัยป้อนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพการประเมินปัจจัยป้อนจะเป็นข้อมูลที่ทำให้ทราบถึงแนวทางที่จะทำให้โครงการบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและทราบถึงคุณภาพของเครื่องมือ การประเมินกระบวนการจะทำให้ทราบจุดเด่นจุดด้อย ปัญหาอุปสรรคอันจะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการและการประเมินผลผลิตจะทำให้ทราบผลสำเร็จของโครงการว่ามีมากน้อยเพียงใด ตลอดจนได้ข้อมูลย้อนกลับไปทบทวนเครื่องมือ และเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

โดยสรุป การประเมินในแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ของการประเมินและการตัดสินใจ ดังแผนภาพที่ 2.2

แผนภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจในรูปแบบของการประเมินแบบซิปป์

ที่มา : ยาวดี ราชย์กุล วิบูลย์ศรี (2544 : 61)

แนวคิดเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสามัญศึกษา (2544 : 5) กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน การดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายรวมถึง การส่งเสริมการป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติดซึ่งกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงาน

กรมสุขภาพจิต (2544:15) ได้กล่าวถึงความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากทางโรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางด้านวัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547:4) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และคณะครูทุกคน ฯลฯ มีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึงกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน มีการใช้เครื่องมือต่างๆ โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งภายนอกสถานศึกษาด้วย

วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544 :13) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชน มีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547:5) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพ และมีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้

2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2547 :3) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการวิธีการและ เครื่องมือ ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานสามารถตรวจสอบได้

2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแล ช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพเป็นคนที่ สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการกำหนดเพื่อมีเป้าหมาย ให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียน โดยส่งเสริมให้ครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน

ประโยชน์ของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 8) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและก่อให้เกิดประโยชน์กับสถาบันและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ดังนี้

1. นักเรียน

1.1 ได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสภาพแวดล้อม ทางสังคมอย่างทั่วถึง

1.2 ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้และความสามารถ พิเศษ

1.3 ได้รู้จักตนเองสามารถปรับตัวมีทักษะทางสังคมและอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข

1.4 มีทักษะในชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครูและผู้ปกครอง

2. ครู

- 2.1 ตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.2 มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน
- 2.3 มีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา
- 2.4 มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู

3. ผู้บริหารโรงเรียน

- 1.1 รู้ศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้
- 1.2 ได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียน

หลักสูตรและคุณภาพการจัดการศึกษา

- 1.3) ในรูปแบบกระบวนการพัฒนาและการพัฒนาเชิงระบบ ภายใต้การมีส่วนร่วม

4. โรงเรียน

- 4.1 มีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา
- 4.2 ได้รับการยอมรับ การสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชน บุคลากร องค์กรที่เกี่ยวข้อง

เกี่ยวข้อง

- 4.3 มีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และเอื้ออาทร

5. ผู้ปกครอง/ชุมชน

- 5.1 ตระหนักในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน
- 5.2 เข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน
- 5.3 เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานและบุคคลในชุมชน
- 5.4 มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรหลาน เป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง

6. เขตพื้นที่การศึกษา

- 6.1 พัฒนาวัดกรรมในการพัฒนานักเรียน
- 6.2 พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน การนิเทศติดตามผล ประเมินผลและการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 6.3) มีระบบข้อมูลสารสนเทศ ทั้งข้อมูลระดับบุคคล และระดับโรงเรียน เพื่อพัฒนา

งานต่อไป

7. ประเทศชาติ

- 7.1 นักเรียนมีคุณภาพดี มีปัญญาและมีความสุข
- 7.2 มีการเชื่อมโยงของเยาวชนทุกระดับ
- 7.3 ลดปัญหาที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชน ลดค่าใช้จ่ายของหน่วยงานต่างๆ

7.4 ประชาชนมีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 3) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษาว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ อย่างไร มีดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงาน หรือร่วม กิจกรรมตามความเหมาะสมสม่ำเสมอ
2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนและมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนทุกด้าน
3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคน ต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดและมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด
4. ครูที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่างๆจากโรงเรียน
5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะเรื่องทักษะการปรึกษาเบื้องต้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆของนักเรียน ซึ่ง โรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

กลยุทธ์ความสำเร็จในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 :9-12) การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคนในโรงเรียนทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยกลยุทธ์สู่ความสำเร็จ ดังนี้

1. **การบริหารเชิงระบบ** การบริหารเชิงวางระบบในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การวางแผน (Plan) เป็นการวางระบบซึ่งเป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญที่สุด จะต้องกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานเป็นกระบวนการ แต่ละขั้นตอนมีวิธีการปฏิบัติที่เป็น มาตรฐานและมีการบันทึกข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ข้อมูลจากการบันทึกนี้จะนำไปสู่การตรวจสอบ ประเมินตนเองและ

ให้ผู้อื่นตรวจสอบได้ และเป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นคุณภาพมาตรฐาน และตัวชี้วัดของระบบย่อยอื่นจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพรวมระบบ

1.2 การดำเนินงาน (Do) เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของทุกคน โดยใช้กระบวนการวิธีการต่างๆและการบันทึกผลบุคคลภายในองค์กรที่รับผิดชอบในระบบย่อยต่างๆ จะปฏิบัติและบันทึกผลอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน

1.3 การตรวจสอบและประเมินผล (Check) เป็นการประเมินเอง ร่วมกันประเมินหรือผลัดเปลี่ยนกันประเมินภายใน ระหว่างบุคคลหรือระหว่างทีมย่อยในโรงเรียน

1.4 การปรับปรุงพัฒนา (Act) เป็นการนำผลการประเมินมาแก้ไขพัฒนางาน ซึ่งอาจจะแก้ไขพัฒนาในส่วนที่เป็นกระบวนการ วิธีการ ปัจจัยหรือการบันทึกให้ดีขึ้น จนระบบคุณภาพหรือวงจรคุณภาพเป็นวัฏธรมการทำงานขององค์กรอย่างยั่งยืน

2. การทำงานเป็นทีม การดำเนินงานเพื่อให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนบรรลุผลสำเร็จและเป็นไปอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีการทำงานร่วมกันเป็นทีมของบุคลากรในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการผลักดันและบูรณาการทำงานเข้าสู่ระบบและพัฒนาบุคลากร สนับสนุนปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผล พร้อมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิดและร่วมทำไปพร้อมๆ กัน ตลอดจนแสวงหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน

กรมสุขภาพจิต (2544 :45) กล่าวว่า ในการทำงานเป็นทีมเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ นั้นประกอบด้วย 3 ทีม ดังนี้

1. ทีมนำ ได้แก่ คณะผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งจะเป็นผู้วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน จัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ ควบคุม กำกับติดตามและสนับสนุน เสริมสร้างพลังร่วม (Empowerment) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ทีมสนับสนุน เป็นทีมหลักในการสนับสนุนประสานงานด้านวิชาการและด้านอื่นๆ ให้เกิดการสร้างระบบคุณภาพขึ้น ทีมสนับสนุนจะเป็นใครขึ้นอยู่กับการพัฒนาบบว่าจะมีจุดเน้นที่ระบบใด เช่น ทีมสนับสนุนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หัวหน้าทีม คือรองผู้อำนวยการสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมาย (กรมสามัญศึกษา, 2544: 78)

3. ทีมทำเป็นทีมที่สมาชิกรับผิดชอบการทำงานโดยตรง เช่น ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ทีมระดับชั้น ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาจะเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้มีคุณภาพ

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะให้ได้รับทราบจุดแข็งจุดอ่อนในการดำเนินงานของตนเพื่อให้แนวทางที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพสูงขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำได้ทั้งภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยมีบรรยากาศการทำงานที่เป็นกันเอง ไม่ใช้การสั่งหรือบังคับบัญชา ทำให้ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละส่วนเกิดความรู้สึที่ดี ไม่ต้องกังวลเรื่องการประเมินตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

4. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 12) ได้กล่าวว่า การนิเทศ ติดตามและประเมินผล เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนางาน ช่วยส่งเสริม สนับสนุนและให้ข้อมูลย้อนกลับที่จะนำไปใช้ปรับปรุงงานต่อไป

การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ควรดำเนินการให้เป็นระบบ ดังนี้

1. การวางแผน (P) ดำเนินการ ดังนี้

1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการ

1.2 กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ เครื่องมือ วิธีการ

1.3 กำหนดแผนงาน / ปฏิทิน

2. การดำเนินงาน (D) ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการที่หลากหลายตามสภาพจริงของสถานการณ์

3. การตรวจสอบ (C)

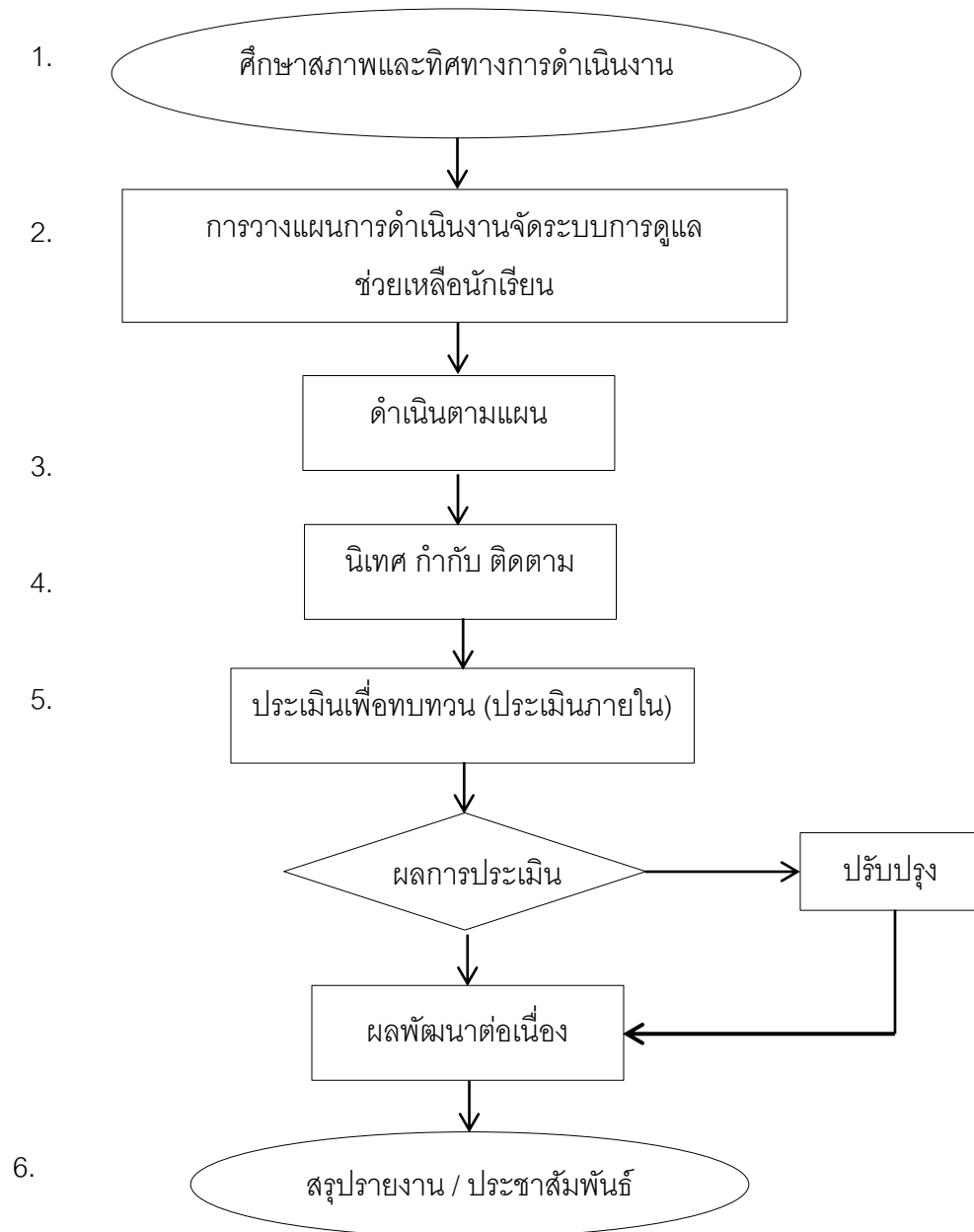
3.1 ตรวจสอบการดำเนินงาน

3.2 ประเมินผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ผลการตรวจสอบและการจัดทำรายงานผลดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. การปรับปรุงและพัฒนา (A) โดยนำผลการประเมินมาปรับปรุงและดำเนินการตามแผนใหม่อย่างต่อเนื่อง

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 27) การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สามารถบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้วงจรเดมมิ่ง (PDCA) ดังแผนภาพที่ 2.3

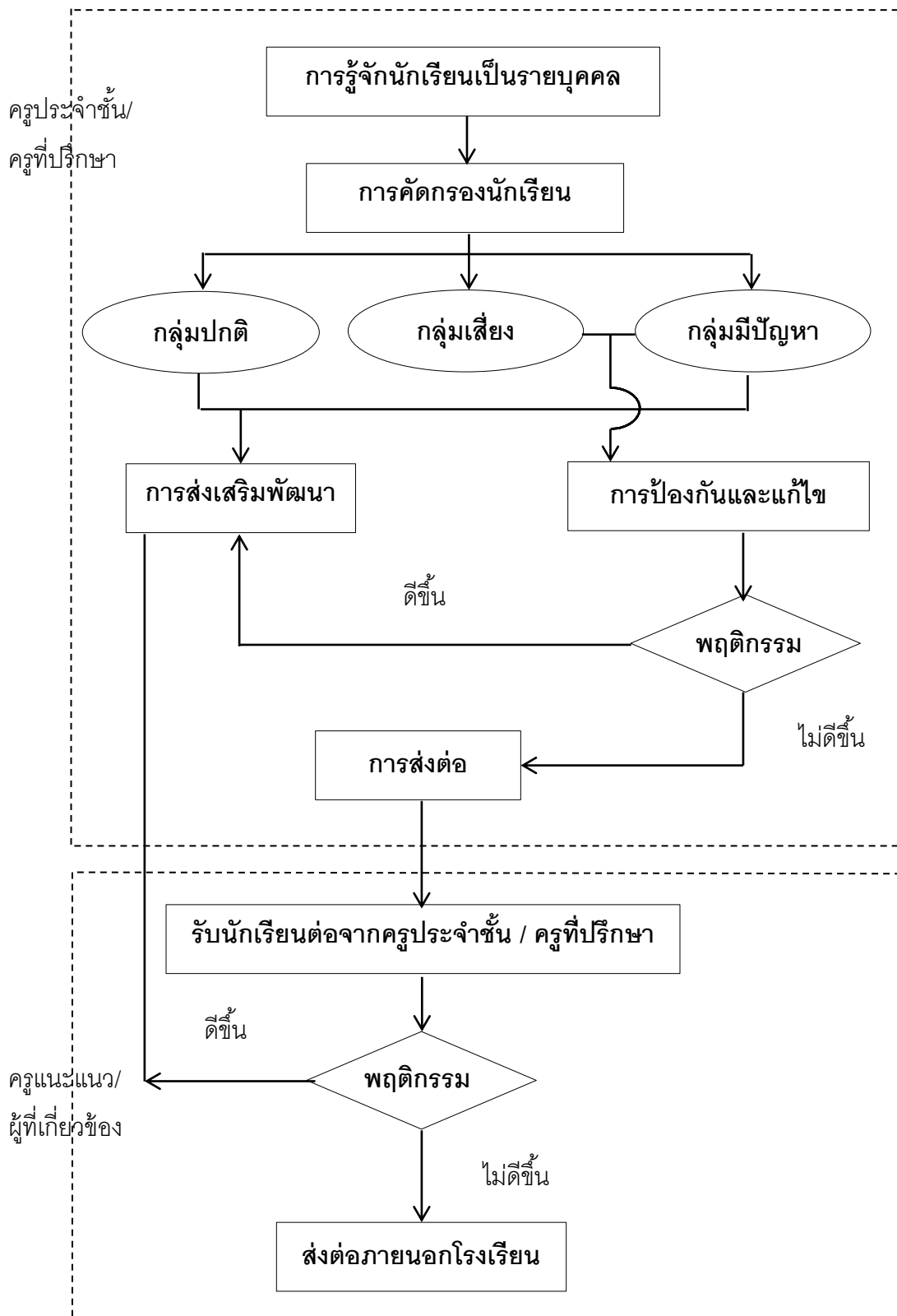
แผนภาพที่ 2.3 แสดงการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 27)

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา

การดำเนินระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะต้องเป็นความร่วมมือกันในการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานต้นสังกัด สถานศึกษา หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยมีครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน มีภารกิจหลักที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 กิจกรรม คือ

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรอง
3. การส่งเสริมและพัฒนา
4. การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข
5. การส่งต่อ

ดังนั้น องค์ประกอบของกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สามารถเขียนเป็นแผนภาพ ดังแผนภาพที่ 2.4

แผนภาพที่ 2.4 แสดงกระบวนการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 36)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 37-51) ได้แสดงรายละเอียดแต่ละกิจกรรมของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าวข้างต้น มีความสำคัญมีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้นสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียนเป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้องซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียนซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด

ครูที่ปรึกษา ควรมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน คือ ข้อมูลด้านความสามารถ เกี่ยวกับการเรียน ความสามารถพิเศษ / อัจฉริยะ ด้านสุขภาพ เกี่ยวกับร่างกาย / พิกัด ด้านจิตใจและพฤติกรรม ด้านครอบครัวเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การคุ้มครองสวัสดิภาพนักเรียน ด้านสารเสพติด ด้านความปลอดภัย ด้านพฤติกรรมทางเพศ และด้านอื่นๆ ที่ครูพบเพิ่มเติมซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ประจำชั้นควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทุกด้าน ที่สำคัญคือระเบียบสะสม แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) และวิธีการและเครื่องมืออื่นๆ เช่น การสัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากแฟ้มสะสมผลงาน การเยี่ยมบ้านการศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสุขภาพ ด้วยตนเอง เป็นต้น

กระบวนการดำเนินงานแนวการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนจากแผนภาพที่ 2.4 เป็นความรับผิดชอบของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาตลอดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือรับสารสนเทศสนับสนุนจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีวิธีการและเครื่องมือ ดังตารางที่ 2.2-2.5

ตารางที่ 2.2 แสดงแนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนในกิจกรรมการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

กระบวนการดำเนินงาน/ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
<p>การรู้จักนักเรียนรายบุคคล</p> <p>1. ด้านความสามารถ</p> <p>1.1 การเรียน</p>	<p>1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละรายวิชา</p> <p>2. ผลการเรียนเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียนปีการศึกษาที่ผ่านมา</p> <p>3. ผลการทดสอบวัดความรู้มาตรฐานระดับชาติ (NT)</p> <p>4. พฤติกรรมการเรียน</p>	<p>- ศึกษาข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวัดความรู้มาตรฐาน</p> <p>- สังเกตสำรวจพฤติกรรม การเรียน เช่น การมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ เวลาเข้าชั้นเรียน</p> <p>- สัมภาษณ์/สอบถาม ครูประจำวิชา ผู้ปกครองนักเรียน</p> <p>- อื่นๆ</p>	<p>- ระเบียบสะสม</p> <p>- แบบประเมินจุดแข็งและจุดอ่อน</p> <p>- แบบทดสอบทางการเรียนประเภทต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นหรือแบบทดสอบมาตรฐานอื่นๆ</p> <p>- แบบสำรวจพฤติกรรมทางการเรียน</p> <p>- แบบบันทึกการสัมภาษณ์</p> <p>- อื่นๆ</p>
<p>1.2 ความสามารถพิเศษ</p>	<p>1. พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความสามารถพิเศษ</p> <p>2. ผลงาน ชิ้นงาน โครงการงาน</p> <p>3. เอกสารหลักฐานร่องรอยแสดงถึงพฤติกรรมที่โดดเด่น</p>	<p>- สังเกต</p> <p>- การแสดงออกถึงความสามารถพิเศษ ความถนัด ความสนใจ การมีบทบาทหน้าที่พิเศษในสถานศึกษา</p> <p>- ใช้แบบสำรวจความสามารถพิเศษ 1 0 แกว</p> <p>- แบบประเมินพหุปัญญา</p> <p>- อื่นๆ</p>	<p>- ระเบียบสะสม</p> <p>- แบบสำรวจความสามารถพิเศษ 1 0 แกว</p> <p>- แบบประเมินพฤติกรรมเด็กอัจฉริยะ</p> <p>- แบบประเมินพหุปัญญา</p> <p>- แฟ้มสะสมผลงาน</p> <p>- แฟ้มข้อมูลนักเรียนเก่ง/สร้างชื่อเสียงให้สถานศึกษา</p> <p>- อื่นๆ</p>

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระบวนการ ดำเนินงาน/ประเด็น ที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควร ทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/ แหล่งข้อมูล
2. ด้านสุขภาพ 2.1 ร่างกาย	1. ความปกติ ความพิการ หรือความบกพร่อง ทางร่างกาย เช่น การ มองเห็น การได้ยิน บกพร่องด้านการพูด และภาษา ออทิสติก หรือพิการซ้ำซ้อน 2. โรคประจำตัว 3. ความสัมพันธ์ระหว่าง ส่วนสูงกับน้ำหนัก 4. ความสะอาดของ ร่างกาย	- สํารวจนักเรียนที่มีความ ต้องการพิเศษ - ศีรษะระเบียบสะสม - ศีรษะข้อมูลจากแบบ บันทึกสุขภาพ - การสัมภาษณ์ - การสอบถาม - การสังเกต	- แบบสำรวจนักเรียนที่มี ความต้องการพิเศษ - ระเบียบสะสม - แบบบันทึกสุขภาพ - แบบบันทึกการ สัมภาษณ์ - แบบบันทึกการสังเกต- อื่นๆ
2.2 ความสามารถ พิเศษ	1. สภาพอารมณ์ที่มีผล ต่อการดำเนินชีวิต ประจำวัน เช่น ความ วิตกกังวลหรือซึมเศร้า 2. ความประพฤติ เช่น การลักขโมย การทำ ร้ายตนเอง ฯลฯ 3. พฤติกรรมต่างๆ ที่มีผล ต่อการเรียน ความสามารถพิเศษ และการปรับตัว เช่น พฤติกรรมที่ไม่อยู่นิ่ง สมาธิสั้น 4. ความสัมพันธ์กับ เพื่อน/ครู/ผู้ปกครอง	- สังเกต - การแสดงออกถึง ความสามารถพิเศษ ความถนัด ความสนใจ การมีบทบาทหน้าที่ พิเศษในสถานศึกษา - ใช้แบบสำรวจ ความสามารถพิเศษ 1 0 แวน - แบบประเมินพหุปัญญา - อื่นๆ	- ระเบียบสะสม - แบบสำรวจความ สามารถพิเศษ 1 0 แวน - แบบประเมินพฤติกรรม เด็กอัจฉริยะ - แบบประเมินพหุปัญญา - แฟ้มสะสมผลงาน - แฟ้มข้อมูลนักเรียนเก่ง/ สร้างชื่อเสียงให้ สถานศึกษา - อื่นๆ

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน/ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
3. ด้านครอบครัว 3.1 เศรษฐกิจ	1. รายได้ผู้ปกครอง 2. ภาระหนี้สิน 3. ความเพียงพอของรายรับกับรายจ่าย 4. จำนวนเงินที่นักเรียนได้รับและใช้จ่ายในแต่ละวัน	- ศึกษาข้อมูลจากระเบียนสะสม - การสัมภาษณ์นักเรียนผู้ปกครอง - เยี่ยมบ้าน - ศึกษาข้อมูล EIS	- ระเบียบสะสม - แบบบันทึกเยี่ยมบ้าน - แบบบันทึบบันทึกเอกสารสนเทศทางการศึกษา - แบบบันทึกการสัมภาษณ์
3.2 การคุ้มครองสวัสดิภาพ	1. ความสามารถในการคุ้มครองดูแลนักเรียนได้อย่างปลอดภัยเหมาะสมของผู้ปกครอง 2. ความเหมาะสมของสภาพที่อยู่อาศัย 3. ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว 4. การถูกคุกคามล่วงละเมิดทางเพศ	- ศึกษาจากระเบียนสะสม - สังเกต - สอบถาม - เยี่ยมบ้าน - สัมภาษณ์เด็กด้วยโอกาส	- ระเบียบสะสม - แบบบันทึกการสังเกต - แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน - แบบสำรวจข้อมูลนักเรียนด้วยโอกาสทางการศึกษา - แบบประเมินพฤติกรรมเด็กอัจฉริยะ - แบบสรุปจำนวนนักเรียนด้วยโอกาส - อื่นๆ
4. ด้านสารเสพติด	1. พฤติกรรมที่แสดงออก 2. พฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียน 3. การใช้จ่ายเงิน 4. การคบเพื่อน 5. สุขภาพและบุคลิกภาพ 6. สถานภาพทางครอบครัวและสิ่งแวดล้อม 7. ผลการตรวจปัสสาวะ	- สังเกต - สัมภาษณ์ - สอบถาม - เยี่ยมบ้าน - ตรวจสอบสุขภาพ - ตรวจปัสสาวะ	- แบบบันทึกการสังเกต - แบบบันทึกการสัมภาษณ์ - แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน - แบบสรุปผลการตรวจสอบสุขภาพ - แบบสรุปผลการตรวจปัสสาวะ - อื่นๆ

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน/ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
5. ด้านความปลอดภัย	1. สถานภาพครอบครัวและสิ่งแวดล้อม 2. ข้อมูลการเดินทาง/การใช้ยานพาหนะ 3. การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา 4. การแต่งกายที่ปลอดภัย ฯลฯ	- ศึกษาข้อมูลจากระเบียนสะสม - จากการประเมินจุดแข็งจุดอ่อนของนักเรียน - จากการสัมภาษณ์นักเรียน/ผู้ปกครอง - สังเกตพฤติกรรมนักเรียน - การเยี่ยมบ้านนักเรียน - อื่นๆ	- ระเบียบสะสม - แบบประเมินจุดแข็งจุดอ่อนของนักเรียน (SDQ) - แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักเรียน/ผู้ปกครอง - แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน - แบบบันทึกการเยี่ยมบ้านนักเรียน - อื่นๆ
6. พฤติกรรมทางเพศ - พฤติกรรมชู้สาว - พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ	1. บุคลิกภาพ - อยู่ในกลุ่มที่มีพฤติกรรมเหมือนเพศตรงข้าม - มีพฤติกรรมเหมือนเพศตรงข้าม 2. สังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก	- การสังเกตพฤติกรรม - การสัมภาษณ์นักเรียน/ผู้เกี่ยวข้อง - การตอบแบบสอบถามประเภทอื่นๆ เช่น ใครเอ่ย? - การทำแบบทดสอบบุคลิกภาพ	- แบบบันทึกการสังเกต - แบบบันทึกการสัมภาษณ์ - แบบสอบถาม - แบบทดสอบบุคลิกภาพ - ข้อมูลแหล่งต่างๆ เช่น จากเพื่อน ฝ่ายปกครอง

2. การคัดกรองนักเรียน

การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา ซึ่งนักเรียนจะได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้นให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีการประชุมครูเพื่อการพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียน

ที่เหมือนกัน เป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา โดยแต่ละกลุ่มมีรายละเอียด ดังนี้

1. กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวมในด้านลบ
2. กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น เก็บตัว แสดงออกเกินขอบเขต การปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองสิ่งเสพติด ผลการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงในทางลบ
3. กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจน มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือต่อสังคมส่วนรวมในด้านลบ

ตารางที่ 2.3 แสดงแนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนในกิจกรรมการคัดกรองนักเรียน

กระบวนการดำเนินงาน/ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
การคัดกรองนักเรียน กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา	1. ข้อมูลการศึกษา นักเรียนรายบุคคล	1. แยกนักเรียนตาม เกณฑ์การคัดกรองและ ลงบันทึกในแบบสรุปผล การคัดกรอง 2. จัดทำเอกสารสารสนเทศ ผลการคัดกรองนักเรียน	1. เกณฑ์การคัดกรอง นักเรียน 2. แบบบันทึกการคัด กรองประเมินจุดแข็ง และจุดอ่อน 3. แบบสรุปผลการคัดกรอง

จากการคัดกรองจะพบเด็กที่มีความต้องการพิเศษแทรกอยู่ในเด็กทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้ ได้แก่

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
2. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
4. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
5. เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้
6. เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม
7. เด็กออทิสติก
8. เด็กอัจฉริยะ

โดยโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กเหล่านี้ ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

3. การส่งเสริมและพัฒนา

การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษา ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มมีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาให้มาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป

การส่งเสริมนักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม/แนะแนว
2. การเยี่ยมบ้าน
3. การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)
4. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
5. โครงการพิเศษต่างๆ

ตารางที่ 2.4 แสดงแนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนในกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนา

กระบวนการ ดำเนินงาน/ประเด็น ที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควร ทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/ แหล่งข้อมูล
<p>การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน</p> <p>ครูควรจัดกิจกรรม ส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนทุกกลุ่ม (กลุ่ม ปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่ม มีปัญหา)</p>	<p>1. ข้อมูลนักเรียนเป็น รายบุคคล</p> <p>2. ข้อมูลการคัดกรอง นักเรียน</p>	<p>1. การจัดกิจกรรมไฮมูม จัดตามความต้องการของ นักเรียนและให้นักเรียนมี ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม</p> <p>2. การจัดประชุม ผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)</p> <p>2.1 การจัดประชุม ผู้ปกครองชั้นเรียนควรจัด ประชุมอย่างน้อยภาค เรียนละ 1 ครั้ง</p> <p>2.2 ครูประจำชั้น/ครูที่ ปรึกษาควรเตรียมความ พร้อมก่อนประชุมในด้าน ต่างๆ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลนักเรียนแต่ละคน - วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม - กิจกรรมที่จะ ดำเนินการ ฯลฯ <p>2.3 จัดกิจกรรมประชุม ผู้ปกครองชั้นเรียน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - แบบสำรวจความ ต้องการของนักเรียน - แบบบันทึกผลการจัด กิจกรรมไฮมูม - แบบประเมินผลจากร จัดกิจกรรมไฮมูม - กิจกรรมไฮมูมของ นักเรียน - แบบบันทึกผลการ ประชุมผู้ปกครองชั้น เรียน

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

กระบวนการ ดำเนินงาน/ประเด็น ที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควร ทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/ แหล่งข้อมูล
		2.4 สรุปและบันทึก หลักฐานการประชุม ผู้ปกครองแต่ละครั้ง ดังนี้ - เป็นหลักฐานในการ จัดประชุมแต่ละครั้ง - เป็นข้อมูลสำหรับ ดูแลช่วยเหลือ นักเรียนต่อไป - เป็นข้อมูลสำหรับ การจัดประชุมให้ สอดคล้องกับ ความต้องการของ ผู้ปกครองในครั้งต่อไป 3.กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน 4. โครงการพิเศษอื่นๆ	

ข้อควรตระหนักในการดำเนินกิจกรรม

1. การจัดกิจกรรม Classroom meeting (จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน) ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบ หรือการต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียน หรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุม
2. ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ควรใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใย เอาใจใส่ของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน
3. ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ควรนำกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบและต้องการปรับปรุง แก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียนร่วมกับสถานศึกษา
4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาศักยภาพนักเรียน ควรเป็นกิจกรรมที่หลากหลายตามความสนใจของนักเรียน เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปะ เป็นต้น

4. การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข้ปัญหา

ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่ให้นักเรียนทุกคนเท่าเทียมกันแต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา นั้นจำเป็นต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไข้ปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลย นักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไข้ปัญหาของนักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป นอกจากนี้ทุกครั้งของการช่วยเหลือนักเรียนควรมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานด้วย

การป้องกันและการแก้ไข้ปัญหาให้กับนักเรียนมีหลายเทคนิควิธีการแต่สิ่งที่คุณที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 3 ประการ คือ

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น
2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไข้ปัญหา
3. การติดตาม ดูแลช่วยเหลือ

ข้อที่พึงตระหนักในการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาของนักเรียน คือ

1. การรักษาความลับเรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ให้การช่วยเหลือแก้ไข้ต้องไม่นำมาเปิดเผย ยกเว้นเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อ-สกุลจริงของนักเรียนและการเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะที่ให้เกียรติกัน

2. บันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียนควรเก็บไว้ในที่เหมาะสมและสะดวกในการเรียกใช้

3. การรายงานการช่วยเหลือนักเรียนควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

การช่วยเหลือแก้ไข้ปัญหาของนักเรียนต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วนและหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้นๆ เพราะปัญหาไม่ได้เกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียวแต่อาจจะเกิดจากหลายสาเหตุที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกันและวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง ก็อาจไม่เหมาะกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะการให้การปรึกษาจึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทางกระบวนการหรือทักษะการช่วยเหลือ ที่ครูแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ผักผ่อน เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน

ตารางที่ 2.5 แสดงแนวการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนในกิจกรรมการป้องกันช่วยเหลือและ
แก้ไขปัญหา

กระบวนการ ดำเนินงาน/ประเด็น ที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควร ทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/ แหล่งข้อมูล
การป้องกันช่วยเหลือ และแก้ไข ครูควรจัดกิจกรรม ป้องกันและช่วยเหลือ นักเรียนในกลุ่มเสี่ยง และ กลุ่มมีปัญหา	<ol style="list-style-type: none"> ข้อมูลนักเรียนเป็น รายบุคคล <ul style="list-style-type: none"> - ประวัติส่วนตัว - ข้อมูลส่วนตัว - ข้อมูลด้านการเรียน - ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - ข้อมูลด้านครอบครัว ข้อมูลการคัดกรอง นักเรียน ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง 	<ol style="list-style-type: none"> ให้คำปรึกษาเบื้องต้น ประสานกับครูและ ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อการ จัดกิจกรรม เช่น <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมในห้องเรียน - กิจกรรมเสริม <p>หลักสูตร</p> <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมสอนซ่อม เสริม - กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน <p>ฯลฯ</p> <ol style="list-style-type: none"> ติดตาม/รายงานผล ผู้เกี่ยวข้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบบันทึกการให้ คำปรึกษา - แบบบันทึกผลการ ประสานและช่วยเหลือ นักเรียน - แบบบันทึกการติดตาม ดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5. การส่งต่อ

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนโดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการในข้อ 4 นั้น อาจมีบางกรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลือ อย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น การส่งต่อ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1. การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาเช่นส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา หรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2. **การส่งต่อภายนอก** ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

สำหรับการส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไข ปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรม ที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น ครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบและประสานการทำงาน กับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่หากเกิดกรณียากต่อการช่วยเหลืออีกก็ต้อง ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกเช่นกันแนวทางการพิจารณาในการส่งต่อโดยครูที่ปรึกษา การส่งนักเรียน ไปพบครูอื่นๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้นมีแนวทางการพิจารณาในการส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้

1. นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิม หรือไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษาจะดำเนินการช่วยเหลือวิธีการด้วยวิธีใดๆ

2. นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูประจำชั้น เช่น นัดให้มาพบแล้ว ไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใดๆ เป็นต้น

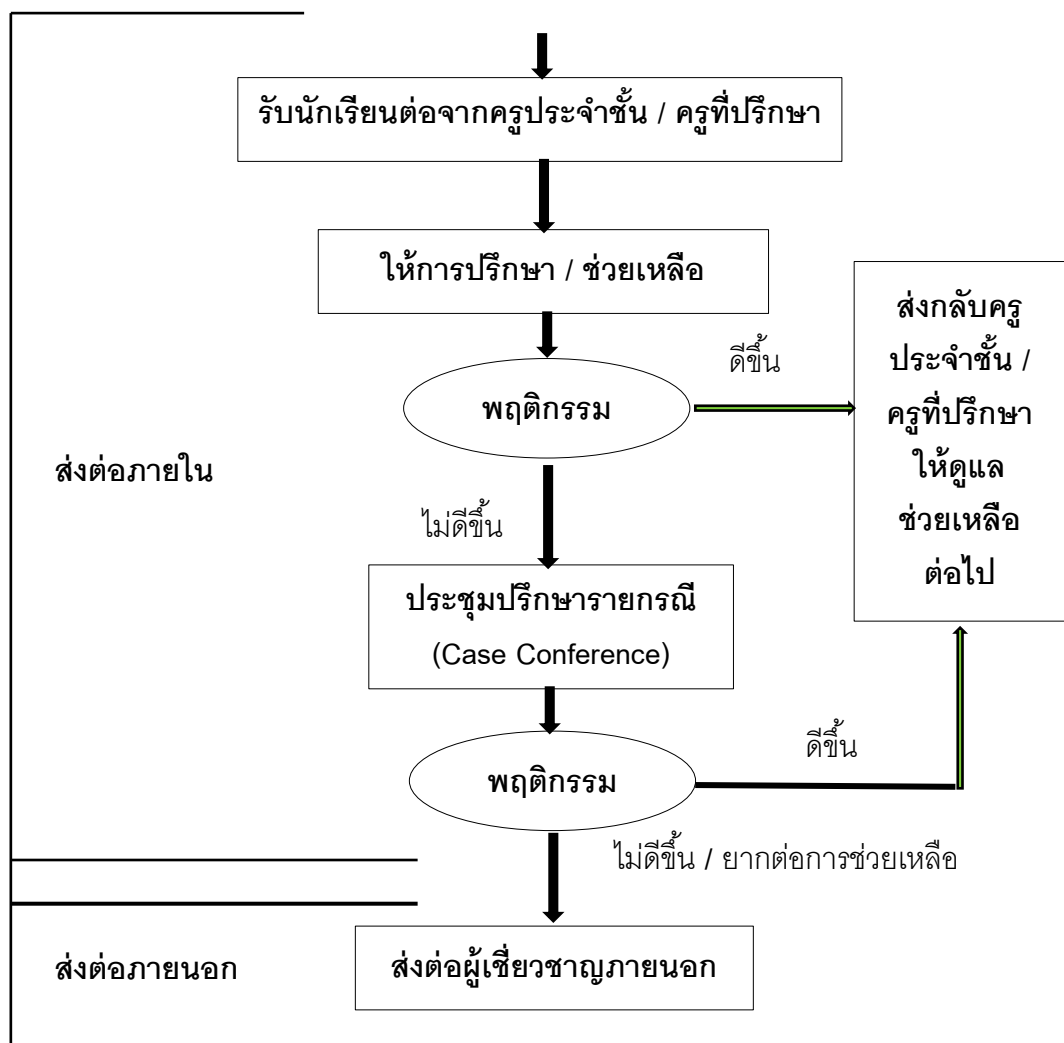
3. ปัญหาของนักเรียนที่เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและได้รับการบำบัดทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อให้ผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

ตารางที่ 2.6 แสดงแนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนในกิจกรรมการส่งต่อ

กระบวนการดำเนินงาน/ประเด็นที่พิจารณา	ข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ	วิธีการ	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
<p>การส่งต่อ</p> <p>1. ส่งต่อภายใน</p> <p>2. การส่งต่อภายนอก</p>	<p>1. ประวัติส่วนตัว</p> <p>2. ข้อมูลสุขภาพ</p> <p>3. ข้อมูลด้านการเรียน</p> <p>1. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ</p> <p>2. ข้อมูลด้านครอบครัว</p> <p>3. ข้อมูลที่ได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้น</p>	<p>1. ทำความเข้าใจและชี้แจงนักเรียนถึงความจำเป็นที่ต้องส่งต่อ</p> <p>2. ประสานกับครูที่จะช่วยเหลือต่อ</p> <p>3. สรุปข้อมูลนักเรียนและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมากลับมาในบันทึกการส่งต่อ</p> <p>4. นัดหมาย วัน เวลา สถานที่ที่จะไปพบครูที่รับการช่วยเหลือต่อ</p> <p>5. ติดตามผลการช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ</p> <p>ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก</p> <p>- ในรายการของนักเรียนที่ยากต่อการช่วยเหลือ ครูแนะแนว/ผู้ที่เกี่ยวข้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก</p> <p>- ติดตามผลการช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญและรายงานผลการช่วยเหลือ</p>	<p>- แบบบันทึกการส่งต่อภายในของโรงเรียนเป็นรายบุคคล / กลุ่ม</p> <p>- แบบรายงานการแจ้งผลการช่วยเหลือนักเรียน</p>

ทั้ง 5 ประการดังกล่าว มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานโดยมีครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครอง ชุมชนให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาได้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้นแล้ว พบกรณีที่ยากต่อการแก้ไข จึงดำเนินการส่งต่อให้ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูฝ่ายวิชาการ หรืองานพยาบาล ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป ดังแผนภาพที่ 2.5

แผนภาพที่ 2.5 แสดงกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของนักเรียนของครูแนะแนว / ผู้ที่เกี่ยวข้อง
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 53)

ครูแนะแนวหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รับนักเรียนส่งต่อจากครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ดำเนินการให้คำปรึกษาช่วยเหลือและประสานกับครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เพื่อแจ้งผลการช่วยเหลือ

ถ้านักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ก็จะไม่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา แต่ถ้ายังไม่ดีขึ้นก็นำเข้าที่ประชุมปรึกษารายกรณี (Case Conference) เพื่อร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาของนักเรียน จนพฤติกรรมดีขึ้นก็ส่งกลับไปอยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา

ในบางกรณี แม้จะเข้าที่ประชุมปรึกษารายกรณี (Case Conference) แล้วก็ยังไม่ดีขึ้น ยากต่อการช่วยเหลือ ผู้เกี่ยวข้องอาจเป็นฝ่ายปกครองหรือแนะแนวก็ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อหาสาเหตุและแก้ไขต่อไป

การส่งต่อเป็นวิธีการช่วยเหลือนักเรียนอย่างถูกวิธี ตามทักษะในวิชาชีพของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละทาง เพื่อให้เกิดผลดีที่สุดต่อนักเรียน

ข้อควรตระหนัก ในกรณีนักเรียนเปลี่ยนช่วงชั้นและสถานศึกษา ควรมีการส่งต่อข้อมูล เช่น ความสามารถพิเศษ ปัญหาพฤติกรรม โรคประจำตัวที่มี เพื่อให้มีการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง และให้ผู้ดูแลในสถานศึกษาใหม่มีข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนป้องกัน ส่งเสริมและช่วยเหลือได้ทันเหตุการณ์และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งต่อข้อมูลต้อง **เป็นความลับ** และส่งต่อผู้เกี่ยวข้องโดยตรง

ความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สายสมร ยุวมินิ (2545: 73) กล่าวว่า โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าได้เริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2543 โดยกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข ทดลองใช้ระบบดูแลช่วยเหลือ โดยทำในรูปแบบนำร่องขึ้นในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 7 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โรงเรียนสตรีวัดอัมพรสวรรค์ กรุงเทพมหานครโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม กรุงเทพมหานคร โรงเรียนวัดสังเวช กรุงเทพมหานคร โรงเรียนสายปัญญาในพระบรมราชินูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร โรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย กรุงเทพมหานคร และโรงเรียนยานตาขาวรัฐชนูปถัมภ์ จังหวัดตรัง ผลการดำเนินงานในช่วงระยะ 9 เดือน สะท้อนให้เห็นว่า หากครูทุกคนร่วมแรงร่วมใจรับเป็นที่ปรึกษาช่วยเหลือนักเรียนในสัดส่วน 1: 20 – 25 และมีเครื่องมือที่จะช่วยคัดกรองนักเรียนด้วยหลักวิชา มีกิจกรรมที่ช่วยให้ครูได้มีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนอย่างใกล้ชิดกับผู้ปกครองโดยมีครูแนะแนวและฝ่ายปกครองทำหน้าที่ประสานและสนับสนุนการดำเนินงานของครูที่ปรึกษา จะช่วยทำให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถขยายผลได้ทั่วถึง ครอบคลุม และมีคุณภาพอย่างแท้จริง

ปีการศึกษา 2544 กรมสามัญศึกษาได้มอบนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัด 2,669 โรง ดำเนินการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง มีการติดตาม ประเมินผล โดยเขตการศึกษา ร่วมกับสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด และสหวิทยาเขต มีการคัดเลือกมอบเกียรติบัตร ยกย่องชมเชยโรงเรียน ครูที่ปรึกษา และมอบโล่เกียรติคุณให้โรงเรียน ครูที่ปรึกษาที่ดูแลนักเรียนได้มาตรฐานคุณภาพระดับดีมากจากนั้นได้จัดอบรมครูจิตวิทยาโรงเรียน จัดประชุมปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง นำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสู่การพัฒนาคุณภาพอย่างเป็นองค์รวม

แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือโรงเรียน

ประสงค์ สังฆะไชย (2546 : 72-80) กล่าวว่า การนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปใช้ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภพนั้น ต้องอาศัยการทำงานที่มีหลักการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (PDCA) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการและการวางแผนดำเนินการ (Plan) โดยดำเนินการแต่งตั้ง คณะกรรมการวิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของโรงเรียน และจัดทำแผนปฏิบัติการ

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do) มีการสร้างความตระหนักและความเข้าใจกับบุคลากรในโรงเรียน แล้วดำเนินการตามแผนปฏิบัติการที่จัดทำขึ้น โดยเฉพาะการดำเนินงานของครูที่ปรึกษา ในกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ 5 กิจกรรม

ขั้นที่ 3 การกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน (Check) มีการติดตาม ประเมินผลเพื่อ ทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงดำเนินการได้มาตรฐาน (Act) นำผลการประเมินคุณภาพภายในมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาต่อไป

จุดประสงค์ของการประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. เพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. เพื่อส่งเสริมให้ครูทุกคนในโรงเรียน ชุมชน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. เพื่อให้ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมเกิดความมั่นใจในความเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ทำการศึกษาค้นคว้า และตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ และได้ให้แนวคิดเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจไว้มากมายหลายแนวคิด ดังต่อไปนี้

บรเวจิด ศุภราพงศ์ (2556 : 43) กล่าวถึง แนวคิดความพึงพอใจว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่สามารถมองเห็นรูปร่างได้ นอกจากนี้ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกด้านบวกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเกิดขึ้นจากความคาดหวังหรือเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลได้ ซึ่งความพึงพอใจที่เกิดขึ้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยม และประสบการณ์ของบุคคล ทั้งนี้ความพึงพอใจจึงสามารถนำไปใช้ในการวัดระดับความพึงพอใจกับปัจจัยอื่นที่ใช้ในการศึกษา เช่น ความพึงพอใจต่อการบริหารงานของโรงเรียน

Secord, P. F. & Backman, C. W. (1991: 391) กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจเกิดจากความต้องการ ความต้องการนั้นๆ ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ บุคคลในองค์กรอาจเกิดความพึงพอใจแตกต่างกัน บางคนอาจพึงพอใจเพราะงานที่ทำประสบความสำเร็จ บางคนอาจพึงพอใจเพราะลักษณะงานที่ปฏิบัติ แต่บางคนอาจพึงพอใจเพราะเพื่อนร่วมงาน

Applewhite, P. B. (1996: 8) มีความเห็นว่า ความพึงพอใจเป็นเรื่องของบุคคลโดยเห็นว่า ความพึงพอใจในการทำงานมีความหมายรวมถึง การยอมรับในสภาพแวดล้อมทางกายภาพของที่ทำงานด้วย เช่น การมีความสุขกับการทำงานที่มีเพื่อนร่วมงานที่เข้ากันได้ การมีเจตคติที่ดีต่องาน และความพอใจเกี่ยวกับรายได้

Hebert, F. (1994: 14) กล่าวไว้ว่า งานใดจะมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้นสามารถพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับออกมาพร้อมกับความพึงพอใจของผู้รับบริการด้วย ซึ่งเขียนเป็นสูตรได้ ดังนี้

$$E = (O - I) + S$$

โดย E คือ ประสิทธิภาพของงาน (Efficiency)

O คือ ผลผลิตที่ได้รับออกมา (Output)

I คือ ปัจจัยนำเข้าที่ใส่เข้าไป (Input)

S คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Satisfaction)

Shelly, M. W. (2010 : 29) ได้ศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ สรุปได้ว่าความพึงพอใจเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์คือ ความรู้สึกในทางบวกและความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกในทางบวกเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้มีความสุขเป็นความรู้สึกที่มีความแตกต่างจากความรู้สึกทางบวก

อื่นๆ ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความรู้สึกทางบวกมีมากกว่าความรู้สึกทางลบสิ่งทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของมนุษย์มักจะได้แก่ ทรัพยากร (Resources) หรือสิ่งเร้า (Stimuli) การวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจ คือ การศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งเร้าใดเป็นสิ่งที่ต้องการที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจ และความสุขแก่มนุษย์ ความพอใจจะเกิดได้มากที่สุดเมื่อมีทรัพยากรที่ต้องการครบถ้วน

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติเป็นความรู้สึกหรือทัศนคติในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่องาน และมีแต่ปัจจัยต่างๆ ในการปฏิบัติงานนั้นความรู้สึกนี้เกิดขึ้นได้จากการที่บุคคลนั้นได้รับการตอบสนองด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งมาในรูปของผลตอบแทน เช่น สภาพการทำงาน ลักษณะงาน นโยบายและการบริหาร เป็นต้น ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นจากหน่วยงานหรือองค์การ มีการตอบสนองความต้องการบุคคลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทำให้บุคคลนั้นปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การหรือหน่วยงานแต่ถ้าเมื่อใดที่ไม่ได้รับความพึงพอใจบุคคลนั้นจะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปความก้าวร้าว ความเฉื่อยชา ความไม่สนใจในการปฏิบัติงาน การหลบเลี่ยงงาน และการลาออกจากงาน เป็นต้น ทำให้หน่วยงานนั้นเกิดปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานในอนาคตต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ปัจจุบันผู้บริหารมีความเห็นตรงกันว่า พนักงานเป็นผู้ที่มีชีวิตจิตใจ ต้องให้ความสำคัญกับสวัสดิการ เพิ่มค่าจ้างให้สูงขึ้น ปรับปรุงสภาพการทำงานและเสริมกิจกรรมหลายๆ อย่าง เพื่อสร้างความพึงพอใจ เนื่องจากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีผลกระตุ้นให้การปฏิบัติงานของพนักงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นและเป็นการสร้างความผูกพันให้กับองค์กร

ทฤษฎีความต้องการลำดับขั้นตอนของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Need Theory) ได้แสดงทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ มีสาระสำคัญของทฤษฎี คือ มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอไม่สิ้นสุด เมื่อความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการอย่างอื่นจะเข้ามาแทนที่ กระบวนนี้ไม่สิ้นสุด และเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจพฤติกรรมอีกต่อไป และความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้นตามลำดับความสำคัญ (A Hierarchy of Needs) กล่าวคือ เมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการในระดับสูงจะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที มีอยู่ 5 ระดับด้วยกัน คือ (Maslow, A. H., 1970)

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดต่อการดำรงชีวิต หากร่างกายได้รับการตอบสนองแล้วชีวิตจะดำรงอยู่ได้ความต้องการเหล่านี้ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ความต้องการทางเพศ

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety and Security Needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับความมั่นคงและความปลอดภัย จากการได้รับภัยอันตรายทั้งทางกายและจิตใจ

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เมื่อความต้องการ 2 ประการแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการทางสังคมก็จะเข้ามาแทนที่ เช่น ความต้องการที่จะเข้าร่วม และได้รับการยอมรับ ความเป็นมิตรภาพ และความรักจากเพื่อนร่วมงาน

4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่เกี่ยวกับความรู้สึกเป็นเกียรติ และศักดิ์ศรี เช่น การได้รับการยกย่องจากสังคม ความเชื่อมั่นในตนเองความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพ ความต้องการมีฐานะดีเด่น และการมีตำแหน่งสูงในองค์กร

5. ความต้องการความสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs) ความต้องการขั้นนี้เป็นความต้องการสำเร็จความสมหวังตามอุดมการณ์ ความเจริญก้าวหน้า การใช้ความรู้ความสามารถเต็มศักยภาพ และความสมบูรณ์ในชีวิต เช่น ผู้หญิงต้องการเป็นแม่ในอุดมคติ ผู้ชายต้องการเป็นนักบริหารที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีนี้ สามารถแบ่งแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกจัดอยู่ในระดับต่ำ คือความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย และความต้องการทางสังคม ส่วนที่จัดไว้ในระดับสูง คือ ความต้องการได้รับการยกย่องในสังคม และความต้องการสมหวังในชีวิตกล่าวคือ ความต้องการในระดับสูงเป็นความรู้สึกพึงพอใจภายในบุคคล และสำหรับความต้องการในระดับต่ำเป็นความรู้สึกพึงพอใจภายนอกที่ประกอบด้วยปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อม เช่น ค่าจ้าง สวัสดิการ และสภาพของการทำงาน

McGregor, D. (1960) ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับแบบแผนพฤติกรรมของคนในองค์กรไว้ในรูปทฤษฎี X และทฤษฎี Y

ทฤษฎี X มีสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของคน คือ

1. คนโดยส่วนมากมีสัญชาตญาณเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงาน จะพยายามหลีกเลี่ยงการทำงาน

2. เนื่องจากคนไม่ชอบการทำงาน จึงต้องการใช้อำนาจบังคับ ควบคุม แนะนำหรือขู่ว่าจะลงโทษ เพื่อให้งานสำเร็จ

3. คนโดยส่วนมากชอบให้ผู้คอยแนะนำชี้แนวในการทำงานพยายามหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ มีความทะเยอทะยานน้อย ต้องการความปลอดภัยมากกว่าสิ่งใดโดยสาระสำคัญแล้วทฤษฎี X นี้ให้เห็นว่า โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ไม่ชอบการทำงานพยายามหลีกเลี่ยงงานเมื่อมีโอกาส

ในขณะที่เดียวกันมนุษย์สนใจประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ดังนั้น ในการจูงใจเพื่อให้คนปฏิบัติงานต้องใช้การบังคับให้เกิดความกลัวและให้ผลตอบแทนทางกายภาพ ทฤษฎีนี้แม้มิได้กล่าวอย่างชัดแจ้งว่าจะใช้วิธีลงโทษหรือชู้ด้วยวิธีใดก็ตาม แต่ก็แสดงออกถึงการบังคับโดยทางอ้อมด้วยวิธีการจ่ายผลตอบแทนโดยตรงเท่านั้น

ทฤษฎี Y มีสมมุติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของคน คือ

1. คนมักจะทุ่มเทแรงกาย และแรงใจให้กับงานตามปกติ ราวกับว่าเป็นการเล่นหรือการพักผ่อน
2. การควบคุมจากบุคคลอื่น และการบังคับข่มขู่ ไม่ใช่วิธีเดียวที่จะทำให้คนทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ทุกคนปรารถนาที่จะเป็นตัวของตัวเองและควบคุมตัวเองในการทำงาน เพื่อสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่เขามีส่วนผูกพัน
3. การที่คนมีความผูกพัน (Commitment) ต่อวัตถุประสงค์จะเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่จะผลักดันให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่คนมีส่วนผูกพัน
4. คนเราไม่เพียงแต่ต้องการความรับผิดชอบด้วยตนเองเท่านั้น แต่ยังแสวงหาความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นอีกด้วย
5. คนส่วนมากมีความสามารถค่อนข้างสูงในการใช้จินตนาการ ความเฉลียวฉลาด และความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาองค์การ ทฤษฎี Y เป็นแนวความคิดที่คำนึงถึงจิตวิทยาของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง และเป็นการมองพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การจากสภาพความเป็นจริง การดำเนินงานในองค์การจะสำเร็จ โดยได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังและมีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล และโดยให้ตั้งอยู่ในความพอใจด้วย

ทฤษฎีอีอาร์จี (ERG Theory) ของ Alderfer, Clayton P. (1972: 20) ได้พัฒนามาจากทฤษฎีความต้องการของ Maslow ได้แบ่งความต้องการของคนออกเป็น 3 อย่าง ดังนี้

1. ความต้องการมีชีวิตร (Existence Need) ต้องการมีความเป็นอยู่ที่ดีทั้งทางร่างกายและวัตถุ
2. ความต้องการความสัมพันธ์ (Relatedness Need) ความต้องการมีความสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ดี
3. ความต้องการความเจริญเติบโต (Growth Need) ต้องการเจริญเติบโตและการพัฒนาทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง

ทฤษฎีแรงจูงใจของซิกมันด์ ฟรอยด์ (S. M. Freud, 1947) ตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลมักไม่รู้ตัวมากนักว่าพลังทางจิตวิทยามีส่วนช่วยสร้างให้เกิดพฤติกรรม ฟรอยด์ พบว่า บุคคลเพิ่มและควบคุม

สิ่งเร้าหลายอย่าง สิ่งเร้าเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมอย่างสิ้นเชิง บุคคลจึงมีความฝัน พุดคำที่ไม่ตั้งใจพูด มีอารมณ์อยู่เหนือเหตุผล และมีพฤติกรรมหลอกหลอนหรือเกิดอาการวิตกกังวลอย่างมาก

Herzberg, F. (1959: 113-115) ได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ มีอยู่ 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับงาน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน

2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และมีหน้าที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานะอาชีพ สภาพการทำงาน เป็นต้น

ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ผู้สอนซึ่งในสภาพปัจจุบันเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวก หรือให้คำแนะนำปรึกษาจึงต้องคำนึงถึงความพอใจในการเรียนรู้อาจทำให้ให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้ หรือการปฏิบัติงานมีแนวคิดพื้นฐานที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ คือ

1. ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงาน การตอบสนองของความต้อการผู้ปฏิบัติงานจนเกิดความพึงพอใจจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ไม่ได้รับการตอบสนอง จากแนวคิดดังกล่าว ผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางบรรลุผลสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์ รวมทั้งสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของนักเรียนให้มีแรงจูงใจในการทำกิจกรรมจนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2. ผลการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่นๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดีจะนำไปสู่ผลตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุดการตอบสนองความพึงพอใจผลการปฏิบัติงานย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัลหรือผลตอบแทน ซึ่งแบ่งออกเป็นผลตอบแทนภายใน (Intrinsic Rewards) และผลตอบแทนภายนอก (Extrinsic Rewards) โดยผ่านการรับรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ ปริมาณของผลตอบแทนที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับนั่นคือ ความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติจะถูกกำหนดโดยความ

แตกต่างระหว่างผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจริงและการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้ว ความพึงพอใจย่อมเกิดขึ้น

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจดังที่กล่าวในข้างต้น เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานวิจัยในชั้นเรียน ผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายใน เป็นผลด้านความรู้สึกของผู้รับการฝึกอบรมเอง เช่น ความรู้สึกภาคภูมิใจต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถดำเนินการผลิตสื่อการเรียนการสอนและปฏิบัติงานวิจัยในชั้นเรียนได้ถูกต้องตามกระบวนการ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ เป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่นักเรียนที่ตนเองจัดกระบวนการเรียนการสอนสามารถมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

การวัดความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นคุณลักษณะทางจิตของบุคคลที่ไม่อาจวัดได้โดยตรง การวัดความพึงพอใจจึงเป็นการวัดโดยอ้อม วิธีการวัดความพึงพอใจในงานที่ใช้กันอย่างกว้างขวางใน ปัจจุบันนั้นมีหลากหลายวิธีด้วยกัน จากการศึกษาวิธีการวัดความพึงพอใจของนักวิชาการหลายท่าน พบประเด็นของวิธีการวัดที่คล้ายกัน จึงพอสรุปประมวลได้ ดังนี้

โยธิน แสงวดี (2553 : 9) ได้กล่าวไว้ว่า มาตรฐานวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ เช่น การบริหาร และการควบคุมงาน และเงื่อนไขต่างๆ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิค และวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

Stromberg. (1984: 88-91) การวัดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการนั้นจะวัดในเรื่องใดนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ที่จะศึกษา แต่มีวิธีที่นิยมใช้กัน

1. การสัมภาษณ์ วิธีนี้ผู้ศึกษาจะมีแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามซึ่งได้รับการทดสอบหาความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นแล้ว ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ข้อดีของวิธีนี้คือ ผู้สัมภาษณ์

อธิบายคำถามให้ผู้ตอบเข้าใจได้ สามารถใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่อ่านเขียนหนังสือไม่ได้ แต่มีข้อเสีย คือ การสัมภาษณ์ต้องใช้เวลามาก และอาจมีข้อผิดพลาดในการสื่อความหมาย

2. การใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีการที่มีผู้นิยมใช้มากที่สุด มีลักษณะเป็นคำถามที่ได้ทดสอบความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่นแล้ว กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบหรือเติมคำ ข้อดีของวิธีนี้ คือ ได้คำตอบที่มีความหมายแน่นอน มีความสะดวก รวดเร็วในการสำรวจ สามารถใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ ข้อเสีย คือ ผู้ตอบต้องสามารถอ่านออกเขียนได้ และมีความสามารถในการคิดเป็น ความพึงพอใจเป็นสภาวะที่มีความต่อเนื่อง ไม่สามารถบอกจุดเริ่มต้นหรือสิ้นสุดของความพึงพอใจได้ แบบสอบถามนิยมสร้างเป็นแบบมาตรฐาน

Day, C. (1999: 54) ได้เสนอแนวความคิดในการประเมินผลความพึงพอใจไว้ 2 แบบ ดังนี้

1. การประเมินผลทางจิตวิทยา (Psychological Interpretation of Satisfaction) แนวทางนี้มอง Satisfaction ว่าเป็นการยืนยัน (Confirmation) ของความคาดหวังที่เกิดขึ้น (Prior Expectation) ความพึงพอใจหรือไม่พอใจขึ้นกับการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รับ ซึ่งก็คือแนวทางของ Disconfirmation Process

2. การประเมินผลตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility Theory Interpretation of Satisfaction) เป็นการอ้างอิงทฤษฎีในด้านเศรษฐศาสตร์ โดยมีสมมุติฐานว่าผู้บริโภคที่มีเหตุผล (Rational Consumer) ซึ่งต้องการทำให้ตนบรรลุความพอใจสูงสุดเมื่อเกิดอรรถประโยชน์สูงสุด และทำให้เกิด Ideal Point ว่าน้อยกว่า เท่ากับหรือมากกว่า และระยะห่างมาน้อยเพียงใด โดยการนำมาเปรียบเทียบกับความคาดหวัง (Expectation) และการรับรู้ (Perception)

จากแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการวัดความพึงพอใจดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นทัศนคติที่เป็นนามธรรมและค่อนข้างซับซ้อน จึงสามารถวัดได้โดยทางอ้อม การวัดความพึงพอใจสามารถวัดได้โดยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพนักเรียนในโครงการสานฝันการกีฬาสู่ระบบการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานวิจัยในชั้นเรียน จึงควรมีการวัดความพึงพอใจให้ครบทุกแบบให้บูรณาการใช้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริงและครบถ้วน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ในการประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดศรีสโมสร อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท ในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนและด้านอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เสมอ หารวีวร (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร อำเภอบ้านกรวด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการวางแผน ขั้นการสังเกต ขั้นการปฏิบัติและขั้นการสะท้อนผล ผลการศึกษาพบว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีการพัฒนา คือ การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการพัฒนาอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยระดับดี ซึ่งมากขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกลุ่มผู้ร่วมศึกษาตามองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ ปรากฏหลักฐานเอกสารร่องรอยการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การประเมินเพื่อทบทวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีระดับการปฏิบัติเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ซึ่งได้พัฒนาเพิ่มขึ้นจากเดิมที่อยู่ในระดับปฏิบัติพอใช้ และการประเมินเพื่อทบทวนระบบการบริหารจัดการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีการปฏิบัติเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ซึ่งได้พัฒนาเพิ่มขึ้นจากเดิมที่อยู่ในระดับปฏิบัติต้องปรับปรุงในปีต่อมา

สังคม แก้วสว่าง (2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเสสะเวชวิทยา ใช้วิธีการจัดกลุ่มสนทนา ผลการศึกษาพบว่า 1) การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความพร้อมพอสมควร อาจารย์ที่ปรึกษามีความเห็นว่าการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถดูแลช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนได้ทุกคนทุกกลุ่มมิใช่เฉพาะนักเรียนที่มีปัญหา ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ ฝ่ายบริหารให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ส่วนปัญหาคืออาจารย์ที่ปรึกษามีภาระงานมาก การนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาใช้ทำให้มีภาระงานเพิ่มมากขึ้น อาจารย์ที่ปรึกษามีปัญหาในการเยี่ยมบ้านนักเรียน ขาดทักษะการจดบันทึกข้อมูลในการปฏิบัติงานและการประเมินพฤติกรรมนักเรียน 2) การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามที่ผู้วิจัยพัฒนาประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ การเตรียมการ การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล การแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียน การพัฒนาศักยภาพนักเรียน การส่งต่อนักเรียน และการฟื้นฟู จากการทดลองใช้ปรากฏว่าระบบดังกล่าวสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง กล่าวคือ มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงานมีขั้นตอนกระชับง่ายต่อการปฏิบัติ รวมทั้งมีคู่มือที่อ่านเข้าใจง่าย สามารถใช้ในการปฏิบัติงานได้ดี ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่พัฒนาแล้วยังเหมาะสมกับสภาพการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ ในโรงเรียน

เพ็ญวิภา พรหมสุวรรณ (2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการประเมินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 โดยใช้ CIPP Model ผลการศึกษาพบว่า ด้านสถานะแวดล้อมโดยรวมพบว่าการดำเนินงานในด้านนี้ปฏิบัติได้ผลระดับดี โดยคณะกรรมการเห็นความสำคัญ ความจำเป็น และประโยชน์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านปัจจัยโดยรวมพบว่าการดำเนินงานในด้านนี้ปฏิบัติได้ผลในระดับพอใช้ โดยโรงเรียนมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ และกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ อัตราส่วนระหว่างครูกับนักเรียนสามารถปฏิบัติได้ 1:20 คณะกรรมการส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่โรงเรียนยังไม่ได้สนับสนุนงบประมาณในการเยี่ยมบ้านนักเรียนให้กับครูที่ปรึกษา

ศิริรัตน์ นิมมา (2548: บทคัดย่อ) ได้ทำการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนไพศาลพิทยาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 โดยใช้ CPO Model ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า ความต้องการจำเป็นโครงการ ความพร้อมและทรัพยากร ทั้งสององค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ความเป็นไปได้ของโครงการและวัตถุประสงค์ของโครงการอยู่ในระดับมากด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุด ได้แก่ ครูที่ปรึกษาออกเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคนสำหรับข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีเวลาเพียงพอในการดำเนินโครงการ ด้านผลผลิตของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งเป็นผลทางตรงอยู่ในระบบมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า ผลการดำเนินโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

สุนันท์ โพธิบาย (2552) ได้ทำการประเมินผลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองบัวลำภู เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้รูปแบบซีโป CPO Model ผลการประเมินพบว่า ด้านปัจจัยพื้นฐานสถานะแวดล้อม โดยรวมโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ โดยรวมโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และด้านผลผลิตของโครงการ โดยรวมโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก

สมานมิตร ดอกขจร (2552) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านคอนน้อย อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านคอนน้อย อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของเคมมิส

และ แม็กแท็กการ์ด ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านคอนน้อย ในวงรอบที่ 1 โดยใช้กลยุทธ์ประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศงาน ทำให้กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ครูที่ปรึกษาและครูประจำชั้น มีความรู้ความเข้าใจการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่ยังคงขาดทักษะการดำเนินงานในบางขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการคัดกรองนักเรียนยังดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย จึงได้ดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การนิเทศงาน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล จัดทำระเบียบสะสมและมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักเรียนแต่ละคนในรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม ถูกต้องสมบูรณ์เป็นปัจจุบัน
2. การคัดกรองนักเรียน มีการเก็บข้อมูลให้เป็นปัจจุบันเกี่ยวกับตัวนักเรียน จากข้อมูลพื้นฐานในระเบียบสะสม และตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน โดยดำเนินการจัดกิจกรรมสนับสนุน ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคน เพื่อให้นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข
4. การป้องกันและการแก้ไขปัญหา จัดทำรูปแบบและวิธีการกำหนดแนวทางและวิธีการป้องกันและการแก้ไขปัญหานักเรียน เช่น การให้คำปรึกษาเบื้องต้นและการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ทำให้นักเรียนไม่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อไป
5. การส่งต่อ โรงเรียนดำเนินการการป้องกันและการแก้ไขปัญหาก็แก่นักเรียนอย่างรวดเร็วทันที ทำให้ไม่มีนักเรียนที่เป็นปัญหาที่จะต้องส่งต่อให้หน่วยงานภายนอกอื่น ดูแลแก้ไขปัญหา

สุรีย์ เกิดในหล้า (2553) ได้ทำการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนท้าวพรชิตา จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อประเมินผลการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนท้าวพรชิตา จังหวัดสระแก้ว และเพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนท้าวพรชิตา จังหวัดสระแก้ว กับเกณฑ์ความสำเร็จที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนท้าวพรชิตา จังหวัดสระแก้ว โดยรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความสอดคล้องของบริบทในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเพียงพอของปัจจัยนำเข้า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านความเหมาะสมของกระบวนการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านผลผลิตในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกข้อ และผลการเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการระบบ

ดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนเทพราชวิทยา จังหวัดสระแก้ว ปรากฏว่าเทียบกับเกณฑ์ความสำเร็จที่กำหนดไว้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน

ปิยะวุฒิ ศรีชนะ (2559: ออนไลน์) ได้ทำการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโพนงามพิทยาคาร จังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโพนงามพิทยาคาร จังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ประเมินในภาพรวมและจำแนกรายด้าน 4 ด้าน ได้แก่ (1) การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context) (2) การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร (Input) (3) การประเมินกระบวนการ (Process) และ (4) การประเมินผลผลิต (Product) และ 2) ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโพนงามพิทยาคาร โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) ผลการประเมิน พบว่า ผลการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนโพนงามพิทยาคาร ในภาพรวม พบว่า ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการประเมินจำแนกรายด้าน 4 ด้าน พบว่า (1) การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก (2) การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก (3) การประเมินกระบวนการ ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก และ (4) การประเมินผลผลิต ผลการประเมินอยู่ในระดับมากและ 2. ผลประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนโพนงามพิทยาคาร พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

งานวิจัยต่างประเทศ

Shertzer & Stone (1981:121-125) ได้ศึกษาและรายงานลักษณะที่ผู้ให้คำปรึกษาควรมีตามสมาคมเกี่ยวกับงานแนะแนว ในสหรัฐอเมริกาเสนอว่า ผู้ให้คำปรึกษาควรมีลักษณะเป็นที่น่าเชื่อถือของผู้อื่น เชื่อมมั่นในตนเอง ยอมรับในคุณค่าของความเป็นคนของบุคคลอื่น มีความกระตือรือร้นที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพเกี่ยวกับงานแนะแนว

March (1987:253-388) ทำการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทัศนคติว่าอาจารย์ให้ความเป็นกันเอง มีความเปิดเผยและสามารถอธิบายเรื่องต่างๆ ได้ดี เป็นอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพสำหรับเด็กด้านการบริการและพัฒนาการศึกษา

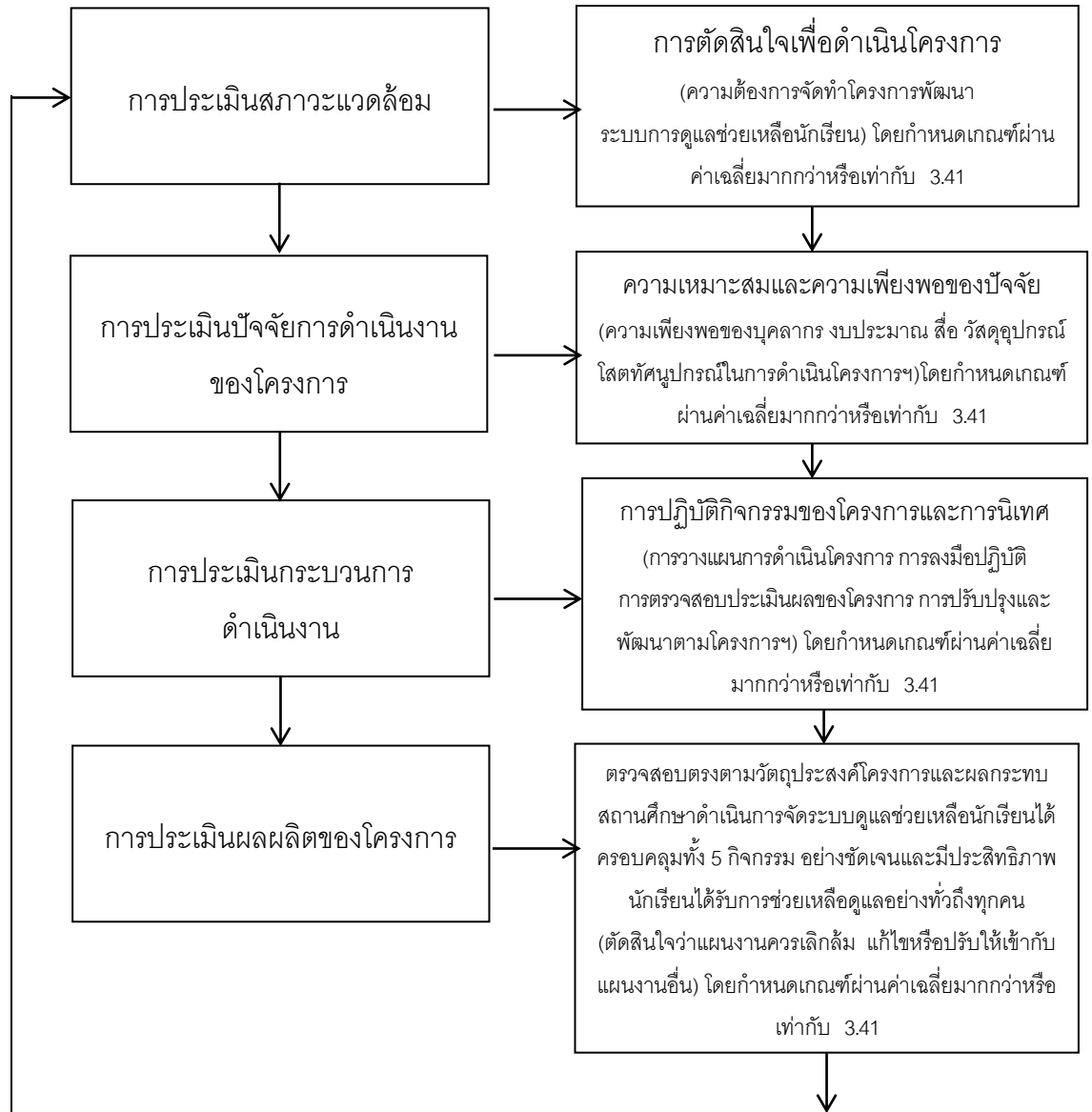
Nadler (1990:127-158) ได้ทำการวิจัยพบว่า นักศึกษามักปรึกษาตนเองในกลุ่มเพื่อนมากกว่าที่จะพบอาจารย์ที่ปรึกษา เนื่องจากไม่ต้องการถูกถามเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว เพราะเกรงความลับของตนจะถูกเปิดเผย โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาที่อยู่ในกลุ่มวัยรุ่นตอนกลาง

Lehmannowsky (1991:1642-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องความต้องการบริการแนะแนวและการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลการวิจัยไปสร้างความเข้าใจระหว่างนักเรียน ครู ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนลินคอล์น (Lincoln) เกี่ยวกับความต้องการบริการแนะแนวและให้คำปรึกษาจากโรงเรียนของนักเรียน ประชากรที่ในการวิจัยคือ ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนลินคอล์น (Lincoln) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนต้องการบริการแนะแนวและการให้คำปรึกษาจากโรงเรียน ลำดับมากไปหาน้อย ดังนี้

1. โครงการพัฒนาอาชีพ
2. วิธีการตัดสินใจเลือกวิทยาลัยเพื่อการศึกษาต่อ
3. การเตรียมตัวเข้าทำงาน
4. การสมัครงาน
5. การฝึกงาน
6. แนวทางการศึกษาต่อในระดับสูง
7. แนวทางแห่งความสำเร็จ
8. วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจและยอมรับ
9. วิธีการเข้าใจและยอมรับตนเอง

จากการศึกษาทฤษฎี รูปแบบการประเมิน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น นั้นผู้วิจัยได้พิจารณาเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย จุดเด่น และจุดด้อยของรูปแบบการประเมินโครงการต่าง ๆ แล้ว เห็นว่ารูปแบบการประเมินโครงการแบบซีพีบี (CIPP Model) มีจุดเด่นหลายประการที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดศรีสโมสร อำเภอนองมะโมง จังหวัดชัยนาท เช่น รูปแบบการประเมินมีความง่ายในการทำ ความเข้าใจการดำเนินการประเมินจะทำให้ทราบผลการประเมินครบถ้วนทุกขั้นตอน ตั้งแต่ด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ (Context) ปัจจัยพื้นฐาน (Input) กระบวนการดำเนินการโครงการ (Process) และผลผลิตของโครงการ(Product) และเป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมและสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสะท้อนถึงประสิทธิผลของการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อนำไปใช้วางแผน ปรับปรุงพัฒนาต่อไป

กรอบแนวคิดการประเมิน

แผนภาพที่ 2.6 แสดงกรอบแนวคิดการประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

โรงเรียนวัดศรีสโมสร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท